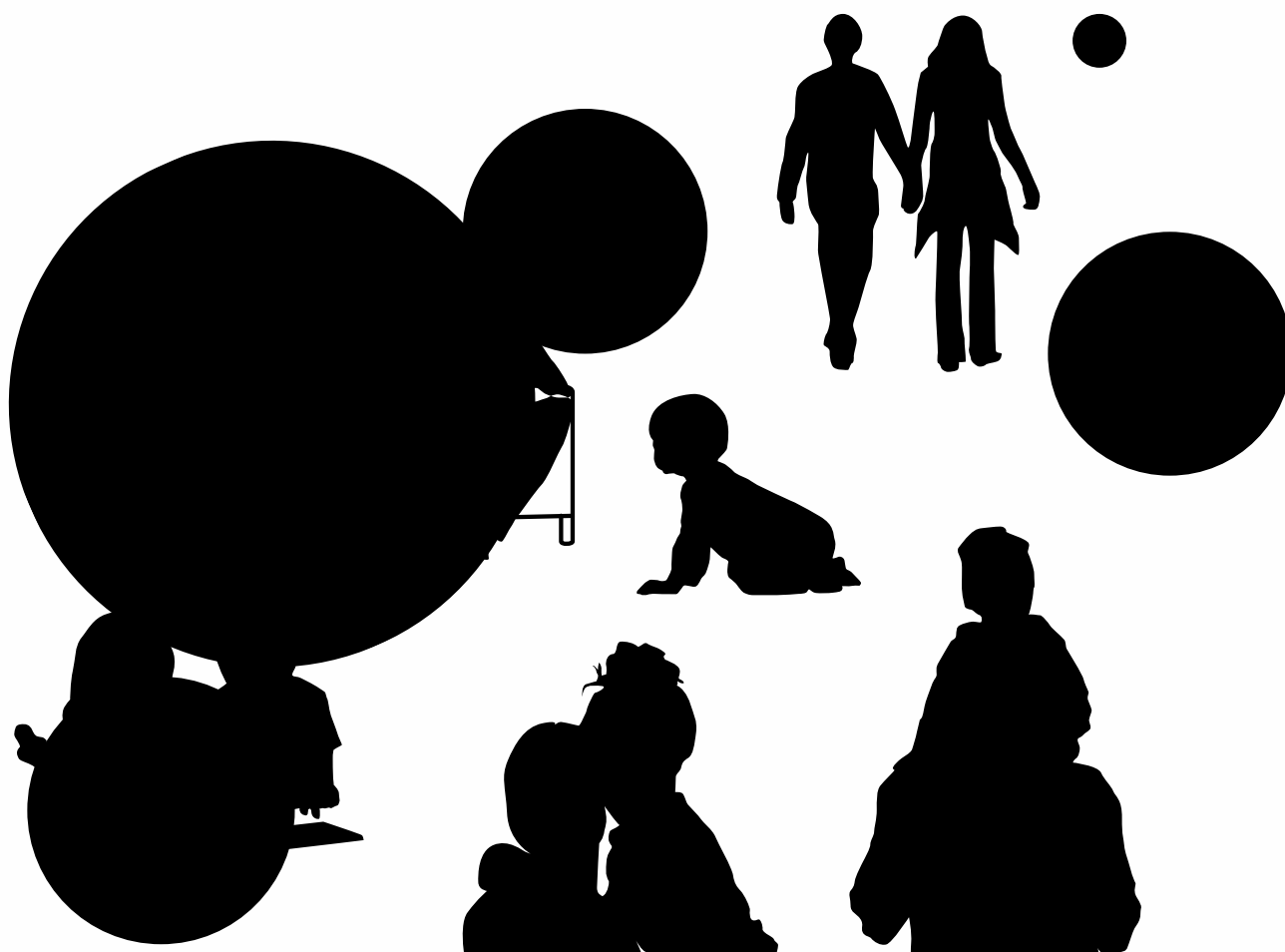

Göteborgs Stads plan mot våld i nära relationer 2014-2018

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	4
Läsanvisning.....	7
Del 1	10
Bakgrund.....	10
Uppdraget.....	10
Omfattning och avgränsningar	10
Användning av begrepp	11
Genomförande.....	11
Utgångspunkter	12
Mänskliga rättigheter.....	12
Kvinnofridsreformen.....	12
Nationella jämställdhetspolitiken	12
Nationella folkhälsopolitiken.....	13
Nationell strategi för lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck.....	13
Kommunens särskilda ansvar enligt socialtjänstlagen	14
Problemsbeskrivning	16
Olika typer av våld.....	16
Orsaker till våldet – den ekologiska modellen	16
Särskild utsatthet	17
Personer som utövar våld i nära relationer	23
Män utsatta i heterosexuella relationer	24
Lokalt förebyggande arbete	25
Göteborgs Stads budget år 2015.....	25
Jämställdhetspolicy för Göteborgs Stad.....	25
Göteborgs Stads folkhälsoprogram.....	26
Våldet i siffror	27
Internationellt.....	27
Nationellt.....	27
Del 2	32
Plan.....	32
Övergripande mål.....	32
Likabehandling.....	32
Samordning och samverkan.....	33
Kompetensutveckling	36
Bemötande.....	38
Stöd och skydd	39
Information	43
Permanent boende	45
Temporärt boende	46
Kontroll och uppföljning av verksamheter som utför insatser enligt socialtjänstlagen	49
Uppföljning	50
Implementering, spridning och genomförande	51
Del 3	53
Matris	53
Referenser.....	60

Sammanfattning

I staden finns sedan tidigare *Göteborgs Stads handlingsprogram – Våld mot kvinnor och barn i nära relationer* (2005-03-02).

Ett beslut fattades av kommunfullmäktige 2012-04-19 att ta fram en kommunövergripande handlingsplan. Uppdraget gavs till Social resursförvaltning. Göteborgs Stads plan¹ mot våld i nära relationer är ett stadsövergripande styrdokument som riktar sig till alla kommunala förvaltningar och bolag. Att upprätta en plan är ett sätt att enligt socialtjänstlagen (3 kap. 3 §) säkerställa att insatser inom socialtjänsten är av god kvalitet och att kvaliteten i verksamheten systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras. Under 2014 har det kommit föreskrifter och nya allmänna råd från Socialstyrelsen om våld i nära relationer (SOSFS 2014:4) som anger att socialnämnden ska fastställa mål för arbetet med våldsutsatta och barn som bevittnat våld samt beskriva när och hur målen ska uppnås (3 kap. 1 §). Sedan 2007 är kommunens ansvar för att ge stöd och hjälp till våldsutsatta kvinnor samt barn som bevittnar våld förtydligat i socialtjänstlagen (5 kap. 11§ SoL).

Planen omfattar allt våld i nära relationer, såväl fysiskt, psykiskt som sexuellt våld. Den omfattar personer som är utsatta för våld i nära relationer, barn som upplever våld i nära relationer samt personer som utövar våld i nära relationer. Ett särskilt fokus ligger, i enlighet med uppdraget, på asylsökande och papperslösa personer som är utsatta för våld i nära relationer. Planen omfattar inte våld utanför nära relationer.

För att identifiera utvecklingsområden i arbetet mot våld i nära relationer i Göteborgs Stad har ett stort antal intervjuer genomförts med bland annat representanter för socialtjänsten, Polisen, Åklagarmyndigheten, hälso- och sjukvården, kvinnojourer samt övriga ideella organisationer som är verksamma på området. Det har anordnats två stycken workshops med brett deltagande, varav den ena på temat boende och den andra på temat samverkan. Även två fokusgruppsintervjuer har anordnats varav en med personer som i sitt arbete kommer i kontakt med barn som har upplevt våld och en med representanter från verksamheter som kommer i kontakt med våldsutsatta kvinnor. Ett antal enskilda intervjuer med personer som själva varit utsatta för våld i nära relationer och sökt stöd och hjälp i Göteborgs Stad har också genomförts.

---

¹ Under arbetets gång har det tagits fram en ny modell för vilka styrande dokument som ska finnas i staden. I den nya modellen används begreppet "plan" och inte "handlingsplan". Därför kallas dokumentet plan.

Det övergripande målet för arbetet mot våld i nära relationer i Göteborgs Stad är visionärt och innebär att våld i nära relationer har upphört. Identifierade utvecklingsområden för att sträva mot detta mål är:

- ◆ Likabehandling
- ◆ Samordning och samverkan
- ◆ Kompetensutveckling
- ◆ Bemötande
- ◆ Stöd och skydd
- ◆ Information
- ◆ Permanent boende
- ◆ Temporärt boende
- ◆ Kontroll och uppföljning av verksamheter som utför insatser enligt socialtjänstlagen
- ◆ Uppföljning

Planen antogs i sin dåvarande form av kommunfullmäktige den 24 april 2014 och uppdraget med att ta fram en plan förklarades fullgjort. Samtidigt fick dock Social resursnämnd i uppdrag att under 2014–2015 komplettera planens innehåll för att säkerställa att alla som utsätts för våld i nära relationer omfattas av planens mål och aktiviteter. Kompletteringen skulle utgå från en normkritisk och inkluderande analys.

I planen föreslås att det operativa arbetet mot våld i nära relationer i stadsdelarna koordineras och samordnas. I det uppdraget kan även ingå implementering av planen. Implementeringsprocessen har påbörjats under arbetet med framtagandet av planen, då förslag till plan har processats i ett flertal olika sammanhang. Förslaget har skickats ut för bred politisk remiss och inkomna synpunkter har hanterats. En konferens för spridning av planen genomfördes den 25 november 2014.

Aktiviteter kommer att genomföras successivt under planens giltighetstid från år 2014 till och med år 2018. Till stöd för genomförande av planen finns en bifogad matris, som utöver mål och aktiviteter även innehåller ansvar för aktiviteter, mått för uppföljning, tid för uppföljning samt ansvar för uppföljning. Arbetet mot våld i nära relationer i staden ska kopplas samman med det generella folkhälsoarbetet samt med arbetet med generell brottsutsatthet.

Inledning

Att slippa utsättas för våld och övergrepp är ytterst en fråga om mänskliga rättigheter. Förekomsten av våld i nära relationer är också ett folkhälsoproblem som för den drabbade individen kan få negativa konsekvenser på många områden i livet. I juni 2014 presenterades ett betänkande av nationella samordnaren mot våld i nära relationer där det föreslås att frihet från våld i nära relationer ska vara ett nationellt folkhälsomål.

Det som vanligtvis avses med våld i nära relationer är så kallat partnervåld som omfattar våld i heterosexuella och samkönade relationer. Men våld utövas i många olika typer av nära relationer. Det handlar till exempel även om föräldrars våld mot barn, våld mellan syskon, vuxna barns våld mot sina föräldrar, våld som utövas av eller mot någon närstående vuxen till ett barn som bevittnar våldet eller våld utövat av en omsorgsgivare mot en omsorgstagare. När det gäller grovt och upprepat partnervåld visar svensk och internationell forskning att det oftast utövas av en man mot en kvinna i en heterosexuell relation.² Kunskapen om våld i samkönade relationer är bristfällig. Den forskning som finns tyder dock på att andelen personer utsatta för våld i samkönade relationer är lika stor som andelen utsatta i heterosexuella relationer.

Våld i nära relationer bör förstås utifrån ett intersektionellt perspektiv. Intersektionalitet är ett begrepp för att analysera och synliggöra hur olika diskriminerande maktordningar samverkar med varandra i ett samhälle. En individ kan diskrimineras utifrån flera maktordningar samtidigt. Det kan till exempel handla om diskriminering utifrån såväl kön, ålder, utländsk bakgrund, funktionsnedsättning som sexuell läggning.³

En utgångspunkt i arbetet mot våld i nära relationer är FN:s deklaration om avskaffande av våld mot kvinnor från 1993. Här ligger fokus på mäns våld mot kvinnor:

Mäns våld mot kvinnor är varje könsrelaterad våldshandling som resulterar i fysisk, sexuell eller psykisk skada eller lidande för kvinnor, samt hot om sådana handlingar, tvång eller godtyckligt frihetsberövande, vare sig det sker i det offentliga eller privata livet (Artikel 1).

Mäns våld mot kvinnor handlar i deklarationen om fysiskt, psykiskt och sexuellt våld som sker inom familjen, i samhället eller som utövas eller tolereras av staten (Artikel 2). Mäns våld mot kvinnor, såväl inom som utanför nära relationer, ses ur ett feministiskt perspektiv som ett uttryck för en bristande jämställdhet som delvis orsakas av att det finns strukturer i samhället som gör att män som grupp har mer makt än kvinnor som grupp (en könsmaktsordning). För att utjämna skillnader i makt krävs ett aktivt jämställdhetsarbete. I Göteborgs Stads jämställdhetspolicy står att jämställdhet utgör en av förutsättningarna för en hållbar utveckling då det bidrar

² En ny rapport från Brottsförebyggande rådet [1] har undersökt utsattheten för fysiskt, psykiskt och sexuellt våld i nära relationer under 2012. Resultatet visar att detta våld i stort sett är jämnt fördelat (6,7 respektive 7 procent) mellan kvinnor och män. Studien visar dock att det är vanligare att kvinnor utsätts för grövre våld och därmed har större behov av hjälp- och stödinsatser, främst sjukvård. Kvinnor är också oftare utsatta för upprepat våld. Studien har även undersökt utsatthet under livstiden och då är det en större andel kvinnor än män (25,5 procent jämfört med 16,8 procent) som har erfarenheter av utsatthet för våld i nära relationer.

³ År 2008 kom en ny diskrimineringslag (2008:567) vars ändamål, enligt 1 kap. 1 §, är att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter utifrån följande sju grunder: kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning och ålder.

till en ökad ekonomisk utveckling och social sammanhållning.⁴ Som framgått ovan förklarar dock inte könsmaktsordningen allt våld i nära relationer.

Studier har visat att barn ofta är närvarande och medvetna om det våld som förekommer inom familjen. Barn som lever i familjer där det förekommer våld löper också stor risk att själva bli direkt utsatta för våld. Kunskapen om att barn som blir direkt utsatta för misshandel far illa är allmänt vedertagen, medan kunskapen om vilka konsekvenser det får för barn att uppleva våld mot en närstående vuxen är relativt ny. De barn som upplever våld mot en närstående vuxen riskerar att fara mycket illa och det finns en flerfaldigt ökad risk för psykisk ohälsa.

I Göteborgs Stad sker ett arbete med generell brottsutsatthet⁵ som inkluderar alla typer av integritetskränkande brott riktat mot person, och arbetet mot våld i nära relationer bör samordnas med det. Det bör också samordnas med det generella folkhälsoarbetet i staden.

Planen mot våld i nära relationer redovisar hur arbetet på det här området ska bedrivas i staden under den kommande femårsperioden. Att upprätta en plan är ett sätt att enligt 3 kap. 3 § socialtjänstlagen säkerställa att insatser inom socialtjänsten är av god kvalitet och att kvaliteten i verksamheten systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras.⁶ Den stadsövergripande planen ligger till grund för framtagande av styrdokument på lokal nivå såsom lokala planer och rutiner.

Planen har en normkritisk ansats vilket innebär en tvärvetenskaplig ansats för att granska och ifrågasätta rådande normer som kan kopplas till olika former av förtryck och diskriminering [2].

I Göteborgs Stad finns redan ett antal styrande dokument som har betydelse för arbetet mot våld i nära relationer. Följande dokument har beaktats vid framtagandet av denna plan:

- ◆ Jämställdhetspolicy för Göteborgs Stad
- ◆ Göteborgs Stads folkhälsoprogram⁷
- ◆ Göteborgs Stads budget

Planen har en normkritisk ansats vilket innebär en tvärvetenskaplig ansats för att granska och ifrågasätta rådande normer som kan kopplas till olika former av förtryck och diskriminering.

⁴ Begreppet jämställdhet förknippas historiskt med lika möjligheter och rättigheter för kvinnor och män. Begreppet diskuteras idag av vissa forskare som menar att det riskerar att cementera en heteronormativ världsbild. Planens ansats är att jämställdhet är grundläggande men att begreppet kan behöva diskuteras och användas utifrån ett mer inkluderande perspektiv.

⁵ Under 2013 inrättades ett kompetenscentrum för brottsutsatthet och under 2014 ett stödcentrum för brottsutsatta, inom Social resursförvaltning i Göteborgs Stad.

⁶ Enligt Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete (SOSFS 2011:9), ska den som bedriver socialtjänst ansvara för att det finns ett ledningssystem för verksamheten. Ledningssystemet ska användas för att systematiskt och fortlöpande utveckla och säkra verksamhetens kvalitet.

⁷ Under 2014 har ett brottsförebyggande program för Göteborgs Stad antagits.

Den 1 oktober 2014 trädde föreskrifter och nya allmänna råd på området våld i nära relationer i kraft (SOSFS 2014:4).⁸

De omfattar barn och vuxna som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående (våldsutsatta) och barn som har bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående (barn som bevittnat våld). Föreskrifterna är rättsligt bindande och innebär en detaljreglering av vad socialtjänstlagen stadgar. Allmänna råden innehåller rekommendationer om hur en författning kan eller bör tillämpas.

---

⁸ Tidigare fanns Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2009:22) om socialnämndens arbete med våldsutsatta kvinnor samt barn som bevittnat våld.

Läsanvisning

Göteborgs Stads plan mot våld i nära relationer kan läsas på olika sätt. Antingen från pärm till pärm eller genom att direkt bläddra fram till del 2 med mål och aktiviteter, för den som främst är intresserad av det. Vill du ha en snabb överblick av vilka mål och aktiviteter som är formulerade återfinns detta i en matris i del 3.

Del 1 innehåller bakgrund och utgångspunkter. Det är en kort bakgrund till uppdraget, en beskrivning av planens omfattning och gjorda avgränsningar, en beskrivning av hur vissa begrepp används i planen samt en redogörelse för hur utredningsarbetet har genomförts. I samma kapitel redovisas även planens utgångspunkter. Vidare görs en problembeskrivning där bland annat begreppet våld definieras och grupper som är särskilt utsatta för våld i nära relationer belyses. En beskrivning av kommunens särskilda ansvar på området enligt socialtjänstlagen finns också med, samt viss statistik på området.

Del 2 innehåller mål och aktiviteter och utgör själva kärnan i planen. Målen är indelade i olika utvecklingsområden. Under varje utvecklingsområde finns först en analyserande text som belyser hur situationen ser ut idag och behoven av utveckling. Efter det presenteras mål och aktiviteter. I del 2 beskrivs också kort hur implementering, spridning och genomförande av planen ska ske.

Del 3 består av en matris över planens mål och aktiviteter. Utöver mål och aktiviteter innehåller den även ansvar för aktiviteter, mått för uppföljning, tid för uppföljning, samt ansvar för uppföljning.

The background features a large, solid purple circle on the right side. To its left, there is a smaller, semi-transparent purple circle. Below these, a larger circle contains a repeating floral pattern in a lighter shade of purple. The text 'DEL 1' is centered within the large solid purple circle.

DEL 1

Del 1

Bakgrund

Detta avsnitt innehåller en kort bakgrund till uppdraget, en beskrivning av vad planen omfattar samt gjorda avgränsningar, en beskrivning av hur vissa begrepp används i planen samt en redogörelse för hur utredningsarbetet har genomförts.

Uppdraget

I staden finns sedan tidigare *Göteborgs Stads handlingsprogram – Våld mot kvinnor och barn i nära relationer* daterat 2005-03-02. En populärversion av programmet trycktes och det kom då istället att kallas för en handbok mot våld mot kvinnor och barn i nära relationer. Social resursförvaltning fick år 2010 i uppdrag att genomföra en revidering av handboken. Det togs dock beslut om att en förstudie skulle genomföras först, för att samla in tankar och synpunkter på hur den nya handboken skulle utformas i förhållande till den gamla. Ett nytt beslut fattades av kommunfullmäktige 2012-04-19 att istället för att revidera den befintliga handboken ta fram en kommunövergripande plan. I beslutet fanns ett tilläggsuppdrag gällande temporära och permanenta boendeplatser med. Social resursförvaltning fick uppdraget att ta fram en ny plan av kommunstyrelsen.

Planen antogs i sin dåvarande form av kommunfullmäktige den 24 april 2014 och uppdraget med att ta fram en plan förklarades fullgjort. Samtidigt fick dock Social resursnämnd i uppdrag att under 2014–2015 komplettera planens innehåll för att säkerställa att alla som utsätts för våld i nära relationer omfattas av planens mål och aktiviteter. Kompletteringen skulle utgå från en normkritisk och inkluderande analys.

Under 2014 har det kommit nya föreskrifter och allmänna råd från Socialstyrelsen om våld i nära relationer (SOSFS 2014:4), som anger att socialnämnden ska fastställa mål för arbetet med våldsutsatta och barn som bevittnat våld, samt beskriva när och hur målen ska uppnås (3 kap. 1 §).

Omfattning och avgränsningar

Göteborgs Stads plan mot våld i nära relationer är ett stadsövergripande styrdokument och riktar sig till alla kommunala förvaltningar och bolag. Den omfattar allt våld i nära relationer såväl fysiskt, psykiskt som sexuellt. Den omfattar både personer som utsätts för våld samt personer som utövar våld i nära relationer. Barn som bevittnar våld av eller mot en närstående vuxen eller som själva blir direkt utsatta för våld ingår också.

Planen omfattar inte våld som utövas utanför nära relationer.

Användning av begrepp

Med begreppet *barn som upplever våld* menar vi både barn som har bevittnat våld av eller mot någon närstående vuxen samt de barn som själva är utsatta för direkt våld. Vid användning av begreppet personer som lever med våld i nära relationer menar vi personer som är utsatta för våld, barn som upplever våld samt personer som utövar våld i nära relationer.

Genomförande

För att identifiera utvecklingsområden i arbetet mot våld i nära relationer i Göteborgs Stad har ett stort antal intervjuer genomförts med bland annat representanter för socialtjänsten, Polisen, Åklagarmyndigheten, hälso- och sjukvården, kvinnojourer samt övriga ideella organisationer verksamma på området. Två stycken workshops, varav den ena på temat boende och den andra på temat samverkan, har genomförts. Två fokusgruppsintervjuer har genomförts; en med personer som i sitt arbete kommer i kontakt med barn som har bevittnat våld och en med representanter från verksamheter som kommer i kontakt med våldsutsatta kvinnor. Ett antal enskilda intervjuer med personer som själva varit utsatta för våld och som sökt stöd och hjälp i Göteborgs Stad har också genomförts.

En styrgrupp med representanter från fastighetskontoret, stadsledningskontoret, Social resursförvaltning samt stadsdelsförvaltningarna har varit knuten till arbetet. Under skrivfasen tillsattes en expertgrupp, med personer som har mycket kunskap i sakfrågan, för att bland annat hjälpa till att göra prioriteringar i det insamlade materialet. I expertgruppen ingick representanter från Social resursförvaltning och stadsdelsförvaltningarna.

Planen har arbetats fram i en bred samverkan. Samverkan har dels skett internt i staden mellan stadsledningskontoret, stadsdelsförvaltningar, Social resursförvaltning samt övriga berörda förvaltningar och bolag och dels externt med Polisen, Åklagarmyndigheten, hälso- och sjukvården och ideella organisationer på området. Personer som lever med våld i nära relationer har ett stort behov av kontakter med flera olika aktörer.

Arbetet med tilläggsuppdraget – att komplettera planens innehåll för att säkerställa att alla som utsätts för våld i nära relationer omfattas av planens mål och aktiviteter – har skett i dialog med Göteborgs Stads hbtq-råd⁹ ¹⁰

⁹ I december 2013 bildades Göteborgs Stads hbtq-råd som är ett forum för samråd och utbyte av information mellan hbtq-Göteborg och kommunledningen. Det är det första kommunala hbtq-rådet i Sverige. Hbtq är ett samlingsbegrepp för homo- och bisexuella samt trans- och queerpersoner.

¹⁰ Transperson är ett paraplybegrepp som innefattar personer som genom sina könsuttryck och/eller könsidentiteter bryter från könsnormen (RFSL). Queer är ett brett begrepp som kan betyda flera olika saker men som i grunden är ett ifrågasättande av heteronormen. Många ser sin könsidentitet och/eller sin sexualitet som queer. Queer kan innebära en önskan om att inkludera alla kön och sexualiteter eller att inte behöva identifiera/definiera sig (RFSL).

Utgångspunkter

Planen utgår från att utsatthet för våld i nära relationer innebär en kränkning av individens mänskliga rättigheter. Kvinnofridsreformen, den nationella jämställdhets- och folkhälsopolitiken samt den nationella strategin för lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck utgör också utgångspunkter för planen. Likaså gör kommunens särskilda ansvar enligt socialtjänstlagen.

Mänskliga rättigheter

Enligt Göteborgs Stads budget (2015) ska all verksamhet i staden bedrivas med respekt för den enskildes mänskliga rättigheter enligt de internationella konventioner som Sverige åtagit sig att följa. Enligt FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna från år 1948 är alla människor födda fria och lika i värde och rättigheter och var och en har rätt till liv, frihet och personlig säkerhet. Konventioner med bäring på området våld i nära relationer är FN:s konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor – kvinnokonventionen (1979)¹¹ – samt Barnkonventionen (1989) som slår fast att alla barn har lika värde och ska tillförsäkras de rättigheter som anges i konventionen utan åtskillnad på grund av ras, hudfärg, språk, religion, etniskt ursprung, handikapp eller något annat. Från 1993 finns också FN:s deklaration om avskaffande av våld mot kvinnor (1993).¹²

Kvinnofridsreformen

Kvinnofridsreformen var ett omfattande åtgärdsprogram utifrån Kvinnofridspropositionen [3] och utgör en milstolpe i arbetet för att bekämpa mäns våld mot kvinnor. Det hade följande tre fokusområden: ändringar i lagstiftning, förebyggande åtgärder samt bättre bemötande av utsatta kvinnor. Bestämmelser om grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning infördes i brottsbalken och syftade till att döma mindre grova men upprepade brott mot samma person som ett allvarligt brott.¹³ Ett förbud infördes mot köp och försök till köp av sexuella tjänster.

Nationella jämställdhetspolitiken

Enligt regeringen ska jämställdhetspolitiken syfta till att förändra de strukturella och ojämlika maktförhållanden mellan kvinnor och män som innebär att kvinnor som grupp är underordnade män som grupp i samhället. [5] Att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv är ett jämställdhetspolitiskt mål från 2006. Fyra delmål har också formulerats varav det fjärde är att mäns våld mot kvinnor ska upphöra.¹⁴ 2007 lanserade regeringen

¹¹ 1995 hölls FN:s fjärde kvinnokonferens i Peking. Då tillkom Pekingplattformen som är ett tilläggsdokument till FN:s kvinnokonvention och som innehåller långsiktiga mål och åtgärder för att uppnå FN:s övergripande mål om jämställdhet, utveckling och fred för att förbättra kvinnors villkor. Tolv kritiska områden pekades ut, varav våld mot kvinnor är ett, och för vilka FN:s medlemsstater bör arbeta aktivt för att påskynda jämställdhetsarbetet världen över. (www.unwomen.se)

¹² En historisk FN-deklaration om kvinnors rättigheter antogs i mars 2013. Deklarationen innehåller en skrivning om att våld mot kvinnor och flickor inte kan rättfärdigas utifrån någon sedvänja, tradition eller hänsyn till religion.

¹³ Från den 1 juli 2013 är straffminimum för grov kvinnofridskränkning och grov fridskränkning höjt från fängelse i sex månader till nio månader. Andra ändringar är att fridskränkningens brott omfattar fler brottstyper såsom skadegörelse och överträdelse av kontaktförbud. [4]

¹⁴ De fyra delmålen upphörde år 2009 och kvar blev endast det övergripande målet för jämställdhetspolitiken. Delmålen kvarstår dock genom att de huvudsakligen anger den inriktning som styr regeringens politik. [7]

en nationell handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer. Handlingsplanen innehöll åtgärder, som skulle genomföras under perioden 2007–2010, på följande sex insatsområden: ökat skydd och stöd till våldsutsatta, stärkt förebyggande arbete, stärkt kvalitet och effektivitet i rättsväsendet, utveckling av insatser riktade mot våldsutövare, ökad samverkan, ökade kunskaper. [6]

Ambitionen att motverka mäns våld mot kvinnor var efter det fortsatt hög och under perioden 2011–2014 genomfördes insatser inom följande sex fokusområden: nationell mobilisering och samordning av arbetet, åtgärder mot sexuellt våld, stärkt förebyggande arbete samt skydd av och stöd till våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnar våld, förebyggande och bekämpande av hedersrelaterat våld och förtryck, inklusive äktenskap mot en parts vilja, förebyggande insatser riktade till män, och insatser mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål. [7]

Under 2014 har regeringen tillsatt en särskild utredare med uppdrag att föreslå en samlad nationell strategi för att nå det jämställdhetspolitiska delmålet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. I oktober 2014 lämnade den särskilda utredaren delbetänkandet *Ett jämställt samhälle fritt från våld*. Delbetänkandet är en utvärdering av regeringens satsningar på området 2010–2014. [8] Utvärderingen visar att en stor mängd aktiviteter har genomförts och att en hel del fortfarande pågår runt om i landet. Den visar också att det finns brister i integreringen av kvinnofridsarbetet i verksamheternas ordinarie arbete och att våldsområdet fortfarande i många fall är ett parallellt spår. Kommunerna efterfrågar fler permanenta lösningar och en ökad långsiktighet i arbetet. Det finns även ett behov av att i större utsträckning utvärdera och följa upp de insatser som genomförs.

Nationella folkhälsopolitiken

Det övergripande nationella målet för folkhälsa är att skapa samhälleliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen. Det är nedbrutet i elva övergripande målområden. Målområde 3 – **barns och ungas uppväxtvillkor** samt målområde 8 – **sexualitet och reproduktiv hälsa** är de områden som har tydligast koppling till arbetet mot våld i nära relationer. [9] I juni 2014 presenterades ett betänkande av nationella samordnaren mot våld i nära relationer där det föreslås att frihet från våld i nära relationer ska vara ett nationellt folkhälsomål.

Nationell strategi för lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck

I januari 2014 lanserades Sveriges första strategi för lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck. Syftet med strategin är att stärka arbetet för hbt-personers situation i Sverige. Sex fokusområden pekas ut. Våld, diskriminering och andra kränkningar utgör ett där insatser ska genomföras gällande bland annat hatbrott, stöd till brottsoffer, diskriminering och våld i nära relationer. Ett annat fokusområde är unga hbt-personer vilket handlar om att unga ska ges möjligheter till självständighet och oberoende utan att begränsas av stereotypa

könsroller, tvång eller förtryck som minskar individens handlingsutrymme. Insatser mot diskriminering och hedersrelaterat våld och förtryck ska bland annat genomföras. Ett tredje och i det här sammanhanget relevant fokusområde är hälsa, vård och sociala tjänster. Ambitionen är att hbt-personer ska ha lika möjligheter och förutsättningar som heterosexuella och cispersoner¹⁵ att uppnå en god hälsa. Ambitionen är också att skapa en mer jämlik vård och omsorg. Bland annat ska en kunskapshöjande insats avseende hbt-personers situation och bemötande inom socialtjänsten genomföras.

Kommunens särskilda ansvar enligt socialtjänstlagen

Socialnämnden har ett särskilt ansvar för att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld samt barn som har bevittnat våld av eller mot närstående vuxna eller själva varit utsatta för direkt våld, får det stöd och den hjälp som de behöver.¹⁶ Detta ansvar regleras i socialtjänstlagens 5 kap. 11 §:

Till socialnämndens uppgifter hör att verka för att den som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp.

Socialnämnden ska särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation.

Socialnämnden ansvarar för att ett barn, som utsatts för brott, och dennes närstående får det stöd och den hjälp som de behöver.

Socialnämnden ska också särskilt beakta att ett barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående vuxna är offer för brott och ansvara för att barnet får det stöd och den hjälp som barnet behöver.

Begreppet närstående definieras som:

*Utgångspunkten för om någon skall betraktas som närstående eller inte bör fortsatt vara om det föreligger en nära och förtroendefull relation mellan honom eller henne och den som utsatts för brottet. För vuxnas del kan till exempel även makar, sambor, pojk- och flickvänner som man har ett mer fast och varaktigt förhållande med, syskon, barn och barnbarn komma att omfattas av närståendebegreppet. Bedömningen måste även fortsättningsvis göras utifrån familje- och levnadsförhållandena i det enskilda fallet.
[10, sid 31]*

När det gäller barn som har bevittnat våld omfattas även våld som utövas mellan två vuxna som inte har en nära relation. En nära relation ska dock finnas mellan barnet och antingen den som utövar våldet eller den som utsätts för våld.

När det gäller barn som har varit direkt utsatta för våld har socialtjänsten en skyldighet att utreda barnets behov av skydd och vidta

¹⁵ Cisperson är en person vars juridiska och biologiska kön, könsidentitet och könsuttryck hänger ihop och alltid har hängt ihop enligt normen. Cis är latin för "på samma sida". (RFSL)

¹⁶ År 2007 skärptes socialtjänstlagen för att tydliggöra kommunens ansvar att ge stöd och hjälp till våldsutsatta kvinnor och barn som har bevittnat våld, genom att ordet bör ändrades till ska i det andra och fjärde stycket i denna paragraf.

nödvändiga åtgärder med stöd av socialtjänstlagen eller lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).

Socialnämnden ska även ta hänsyn till kränkningar som inte är brott enligt lag, för att kunna upptäcka och förebygga våld samt ge ett heltäckande stöd. Nämndens ansvar för att ge stöd och hjälp grundar sig i den enskilde individens uppfattning om utsatthet och är inte beroende av om någon polisanmälan har gjorts eller inte. Utöver ansvaret att ge stöd och hjälp till våldsutsatta kvinnor samt barn som har bevittnat våld har socialnämnden även ansvar för att personer som utövar våld erbjuds stöd och hjälp för att förändra sitt beteende.

Socialnämnden ska även ta hänsyn till kränkningar som inte är brott enligt lag, för att kunna upptäcka och förebygga våld samt ge ett heltäckande stöd.

Problembeskrivning

I detta kapitel redogörs för olika typer av våld, orsaker till våldet utifrån den ekologiska modellen och särskild utsatthet vid våld i nära relationer. Det finns också ett kort avsnitt om personer som utövar våld i nära relationer samt män utsatta för våld i heterosexuella relationer.

Olika typer av våld

Våld i nära relationer betraktas som ett mönster av handlingar som kan vara allt från subtila handlingar till grova brott. Våldet är ofta upprepat och systematiskt vilket sägs leda till en våldets normaliseringsprocess.¹⁷ Det innebär att det upprepade och systematiska våldet fungerar nedbrytande och allt mer uppfattas och upplevs som normalt. [11] Även uppbrottet från en relation präglad av våld kan förstås och beskrivas som en process.¹⁸

Oftast består våldet av en kombination av fysiskt, psykiskt och sexuellt våld. Fysiskt våld kan handla om att bli knuffad, fasthållen, dragen i håret, slagen eller sparkad. Det psykiska våldet kan utgöras av direkta eller indirekta hot eller förlöjliganden. Våld eller hot om våld mot husdjur kan också räknas till den psykiska utsattheten liksom även ekonomiskt våld vilket kan innebära att egendom förstörs eller att den som är våldsutsatt tvingas att stå för kostnader som tillhör våldsutövaren. Det sexuella våldet kan utgöra våldtäkt eller andra påtvingade sexuella handlingar.

Personer som är beroende av andra för att få vård eller omsorg, såsom äldre eller personer med en funktionsnedsättning, kan också utsättas för vanvård eller försummelse. Medicin kan undanhållas eller nödvändig omsorg inte ges. Personer med en funktionsnedsättning kan även utsättas för så kallat funktionshinderspecifikt våld, vilket innebär att våldet riktas mot själva funktionsnedsättningen. Hbtq-personer kan utsättas för kränkningar av hbtq-identiteten exempelvis i form av hot om att ”outa” eller genom förlöjligande av transpersoners kropp, kläder eller möjlighet att passera.

Orsaker till våldet - den ekologiska modellen

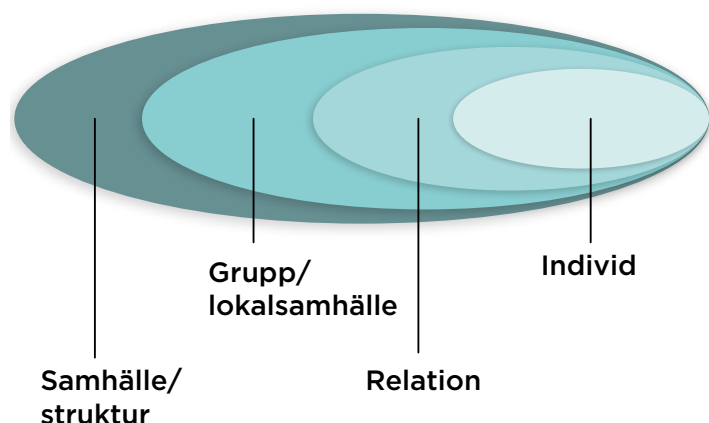
Den ekologiska modellen kan användas för att åskådliggöra orsakerna till att en person utövar våld. Den bygger på teorin om att faktorer på fyra olika nivåer samverkar med varandra. En enskild faktor kan alltså inte ensamt förklara våldsutövandet. De fyra nivåerna är: samhälle/struktur, grupp/lokalsamhälle, relation och individ.

Faktorer på en samhällelig/strukturell nivå är till exempel traditionella könsnormer och sociala normer som stödjer att våld används. På nivån grupp/lokalsamhälle handlar det om fattigdom, lågt socialt kapital och att det inom gruppen eller samhället utövas svaga sanktioner vid våldsanvändning. Äktenskaplig konflikt, dominans i familjen eller bristande förmåga att hantera sociala relationer är orsaker på en relationell nivå som kan orsaka våldsutövande.

¹⁷ Våldets normaliseringsprocess är en teoretisk modell, lanserad av forskaren Eva Lundgren i slutet på 1980-talet, som har fått stort genomslag på området.

¹⁸ Forskarna Viveka Enander och Carin Holmberg har i sin studie *Varför går hon?* [12] identifierat tre aktiva processer som är relaterade till uppbrottet. Det handlar om att bryta upp, att bli fri och att förstå. Den känslomässiga bindning, det emotionella bandet, som knyter kvinnan till mannen och som är nödvändig att bryta är central för samtliga processer.

På individnivå handlar det om missbruk, upplevelser av att ha bevittnat våld i familjen under uppväxten eller omsorgsbrist i barndomen. [13]

Särskild utsatthet

Att utsättas för våld i nära relationer innebär en särskild utsatthet, då våldet utövas inom en nära och vad som förväntades vara en förtroendefull relation. Faktorer som innebär en särskild utsatthet när det gäller våld i nära relationer är kön (att vara kvinna), ålder, missbruksproblem, utländsk bakgrund, funktionsnedsättning, sexuell läggning, samt könsöverskridande identitet eller uttryck. Att leva i en hederskontext med rådande hedersnormer innebär också en extra utsatthet. Kopplat till de här faktorerna finns maktordningar och en individ kan påverkas eller diskrimineras av en eller flera av de här maktordningarna. Det kan till exempel handla om en äldre homosexuell kvinna som är funktionsnedsatt eller en yngre person med utländsk bakgrund som har en könsöverskridande identitet eller uttryck. Varje individs specifika situation av utsatthet bör förstås utifrån ett intersektionellt perspektiv, det vill säga att den unika utsattheten skapas i intersektionen eller skärningspunkten för de olika maktordningarna.

Ofta föreligger också olika beroendeförhållanden i relationen vilket ökar utsattheten. Det kan handla om att det finns gemensamma barn eller ett ekonomiskt beroende. Känslor av skuld och skam över att utsättas för våld inom en nära relation kan göra det svårare att berätta om våldet för någon utomstående. För individer med en särskild utsatthet riskerar våldet som de utsätts för i större utsträckning att osynliggöras.

Nedan presenteras närmare vad den särskilda utsattheten består i och vad det innebär att tillhöra en särskilt utsatt grupp. I verkligheten är dock inte de här grupperna fasta, utan en individ kan tillhöra en eller flera av dessa.

Särskilt utsatta grupper

Kvinnor

När det gäller grovt och upprepat partnervåld visar svensk och internationell forskning att det oftast utövas av en man mot en kvinna i en heterosexuell relation. Mäns våld mot kvinnor, såväl inom som utanför nära relationer, ses ur ett feministiskt perspektiv

som ett uttryck för en bristande jämställdhet som delvis orsakas av att det finns strukturer i samhället som gör att män som grupp har mer makt än kvinnor som grupp (en könsmaktsordning). Mäns makt och kontroll över kvinnor har sin grund i historiskt etablerade strukturer. Som exempel kan nämnas att mannen i Sverige fram till år 1864 hade rätt att bruka våld mot sin hustru, 1965 blev våldtäkt inom äktenskapet ett brott och 1982 faller misshandel i hemmet under allmänt åtal.

Kvinnofridsreformen var ett omfattande åtgärdsprogram utifrån Kvinnofridspropositionen och utgör en milstolpe i arbetet för att bekämpa mäns våld mot kvinnor. En viktig del i reformen var införandet av brotten grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning. Formuleringen i lagtexten att "... om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet..." visar på en förståelse för våldets normaliseringsprocess och det här var första gången som kvinnors erfarenheter låg till grund för den straffrättsliga normen. [14, sid 48]

Regeringen anser att våld och andra former av övergrepp mot kvinnor är den mest akuta jämställdhetsfrågan idag och att psykiskt, fysiskt och sexuellt våld under inga omständigheter kan accepteras eller ursäktas. [7] Under 2014 har regeringen tillsatt en särskild utredare med uppdrag att föreslå en samlad nationell strategi för att nå det jämställdhetspolitiska delmålet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra.

Personer med missbruksproblem

Med missbruksproblem följer ofta en livssituation som ökar risken för att utsättas för våld. Omgivningens attityder är inte sällan att personer med missbruksproblem får "skylla sig själva" för att de blir utsatta för våld, då våldet ses som en konsekvens av missbruket. Det är en inställning som de många gånger har själva. Våldsutsattheten förminskas och osynliggörs vilket gör det svårare för dem att få det stöd och den hjälp som de behöver. Förövaren kan vara en partner eller före detta partner men det är inte ovanligt att de även blir utsatta för våld av bekanta eller yrkesutövande personer som de möter.

För våldsutsatta kvinnor i allmänhet kan det vara svårt att söka hjälp – men kanske är det särskilt svårt för våldsutsatta kvinnor med missbruksproblem. Bland annat beror det på rädsla: för att bli dåligt bemött, för att bli avvisad på grund av missbruket, för att inte bli trodd, för att missbruket ska avslöjas, för att råka ut för repressalier om hon skvallrar och för att bli sedd som en dålig förälder och därmed riskera att få sina barn omhändertagna. [15, sid 9]

Personer med utländsk bakgrund

Det som kan göra en individ med utländsk bakgrund sårbar är om personen till exempel saknar permanent uppehållstillstånd, har bristande kunskaper i svenska språket, okunskap om sina rättigheter eller bristande socialt nätverk.

Regeringen anser att våld och andra former av övergrepp mot kvinnor är den mest akuta jämställdhetsfrågan idag och att psykiskt, fysiskt och sexuellt våld under inga omständigheter kan accepteras eller ursäktas.

Så kallade papperslösa personer saknar tillstånd att befinna sig i landet.¹⁹ De undviker ofta att göra en polisanmälan av rädsla för att utvisas. De har också svårigheter med att vara målsägande eller vittna i en rättegång av rädsla för att utvisas vid kontakt med rättsväsendet. Detta leder till att de i högre utsträckning än andra riskerar att bli utnyttjade och hotade av personer i sin omgivning. En ansökan om socialtjänst från en person som saknar tillstånd att befinna sig i landet måste prövas av vistelsekommunen enligt principen i 2:a kap. 1 § socialtjänstlagen om vistelsekommunens yttersta ansvar.

Asylsökande har en liknande sårbarhet som papperslösa då deras legala status ännu inte är fastställd. I de fall en asylsökande person under asyltiden utsätts för våld eller andra övergrepp av en närstående har kommunen enligt 2:a kap. 1 § SoL det övergripande ansvaret för att personen får det stöd och den hjälp hen behöver. I de fall det är en kvinna ska socialnämnden enligt SoL 5 kap. 11 § andra stycket särskilt beakta att hon kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation. Migrationsverket har ansvar för att asylsökande personer över 18 år vid behov beviljas logi, bostadsersättning, dagersättning och särskilt bidrag (1, 2 och 13 §§ lagen om mottagande av asylsökande med flera).

Även personer med tillfälligt uppehållstillstånd utifrån en anknytningsrelation är särskilt utsatta. Om en person kommer till Sverige på grund av giftermål eller samboskap med en svensk medborgare är uppehållstillståndet villkorat relationen. Om relationen består efter två år får personen beviljas uppehållstillstånd. Om relationen upphör innan två år har gått kan personen inte beviljas permanent uppehållstillstånd med anknytningen som grund, utan måste antingen lämna landet eller söka asyl. Detta kan föra med sig att en person tvingas stanna i en våldsam relation till följd av rädsla för att utvisas. Statistik visar att mer än trehundra kvinnor med tillfälligt uppehållstillstånd utifrån en anknytningsrelation under 2013 sökte hjälp hos jourer som är knutna till Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (Roks).

Personer med funktionsnedsättning

Med funktionsnedsättning avses, enligt Socialstyrelsens definition, nedsatt förmåga att fungera fysiskt, psykiskt eller intellektuellt. Personer med funktionsnedsättning är ofta beroende av andra i sitt dagliga liv för vård, stöd och service, vilket gör att de är särskilt utsatta. Utsattheten kan variera utifrån olika typer och grader av funktionsnedsättningar. Kvinnor med psykiska och intellektuella funktionsnedsättningar har inom forskningen lyfts fram som särskilt utsatta när det gäller att utsättas för våld, särskilt i form av sexuella övergrepp. När det gäller våldsutsattheten bland andra än kvinnor med funktionsnedsättning finns mycket lite forskning och det går inte att ange några säkra siffror på hur stor utsattheten är eller hur våldet ser ut [16]. Personer med funktionsnedsättning

---

¹⁹ En papperslös person definieras som:

- Person som har fått avslag på sin asylansökan.
- Person som kommer till Sverige som turist (på turistvisum i de fall när visum krävs) och stannar längre än vad tillståndet medger.
- Person som saknar giltigt visum eller uppehållstillstånd.
- Person som är mobil EU-medborgare och saknar uppehållsrätt.

Definitionen är tagen från den under 2014 framtagna och beslutade rutinen angående akut skydd och boende till våldsutsatta papperslösa kvinnor. Ordet kvinna är bytt till person.

betraktas många gånger som ”könlösa” och icke-sexuella och identifieras främst med sin funktionsnedsättning. Det bidrar bland annat till att osynliggöra sexuella övergrepp. Våldet som de utsätts för kan också osynliggöras genom att det förklaras utifrån missförhållanden eller brister i olika verksamheter.

Förutom att utsättas för våld inom partnerrelationer riskerar personer med funktionsnedsättning även att utsättas för våld av personer som de är beroende av för att få vård, stöd och service, som till exempel personal från hemtjänsten eller en personlig assistent. Det är inte ovanligt att det i denna typ av relationer uppstår en nära kontakt. Ibland riktas våldet mot själva funktionsnedsättningen vilket kallas för funktionshinderspecifikt våld. [17]

Kunskapen om våld mot personer med funktionsnedsättningar är bristfällig. Forskning om våldets uttryck, omfattning och konsekvenser är efterfrågat. [36]

Äldre personer

Äldre personer är till följd av kroppens naturliga åldrande, funktionsnedsättningar eller sjukdom fysiskt bräckliga, vilket skapar en särskild sårbarhet. Då en äldre person har synliga tecken på att ha utsatts för fysiskt våld finns risk för att skadorna tolkas som en naturlig följd av olyckor eller sjukdomar. Omgivningen kan ha svårt för att se en äldre person som förmögen att tillfoga skada och sällan misstänks en yngre, fysiskt överlägsen person för att utöva våld mot en äldre. Liksom personer med funktionsnedsättning kan även äldre vara beroende av andra i sitt dagliga liv för vård, stöd och service och genom det ha en särskild sårbarhet. [18]

En kartläggning genomförd på Gotland visar tydligt att äldre kvinnor har större erfarenheter av våld än äldre män. Till exempel har kvinnorna rapporterat om en nästan fyra gånger större utsatthet för sexuellt våld jämfört med männen. [19] Våld mot äldre är fortfarande ett relativt outforskat område.

Unga personer

Utsattheten för våld i nära relationer bland unga är hög. Enligt *Brottsförebyggande rådets nationella kartläggning av brott i nära relationer* (2014), som mäter utsattheten för våld under 2012, är utsattheten högst bland personer i åldern 20–24 år (cirka 12 procent), följt av personer i åldern 25–34 år (cirka 10 procent). Bland män är utsattheten jämnt fördelad i åldrarna 20–44 år (9,0–9,6 procent). För kvinnor däremot är utsattheten markant högre i åldern 20–24 år (runt 14 procent), jämfört med övriga åldersgrupper.

Unga personer är sårbara genom att de inte har så många erfarenheter av förhållanden och sexualitet som kan utgöra referensram för vad som är en ”bra relation”. De kan även ha ett mindre kontaktnät och socialt sammanhang jämfört med vuxna vilket kan göra att de blir än mer beroende av en partner. Det finns flera likheter mellan unga kvinnors och vuxna kvinnors utsatthet för våld i partnerrelationer, men unga kvinnor vittnar oftare om utsatthet via mobiltelefoner och sociala medier. [20]

Det är betydligt vanligare att unga hbtq-personer utsätts för våld eller hot om våld i den egna familjen jämfört med heterosexuella unga. I Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät från 2009 uppgav 19 procent av de unga (16–25 år) med annan sexuell läggning än

Unga personer är sårbara genom att de inte har så många erfarenheter av förhållanden och sexualitet som kan utgöra referensram för vad som är en ”bra relation”.

heterosexuell att de drabbats av fysiskt våld inom familjen. Motsvarande siffra bland de heterosexuella unga var cirka 10 procent. Mycket tyder på att risken för sexuellt risktagande och att själv hamna i våldsamma relationer är förhöjd för de unga personer som upplevt utanförskap och utsatts för hot och våld inom familjen. [21]

Våld i nära relationer där både den utsatta och den som utövar våld är unga, har inte ägnats så mycket uppmärksamhet vare sig inom forskningen eller jämställdhets- och ungdomspolitiken i Sverige. Sällan fokuseras unga män som förövare vid våld i nära relationer. Det gör att både unga offer och unga förövare har svårt att identifiera sig med den allmänna bilden av en vuxen ”kvinnomisshandlare” eller ”våldsutsatt kvinna”. [22]

Barn som upplever våld i nära relationer

Med barn som upplever våld i nära relationer menas både barn som har bevittnat våld av eller mot någon närstående vuxen samt barn som själva är direkt utsatta för våld. Barn är särskilt utsatta vid våld i nära relationer då de är i beroendeställning till sina föräldrar och i stor utsträckning beroende av vuxna för att få stöd och hjälp och kunna förändra sin situation. Barn är personer upp till 18 år i likhet med Barnkonventionens 1 § och socialtjänstlagens 1 kapitel 2 §.

Med barn som har bevittnat våld menas främst barn som har sett eller hört våldet, men det kan också handla om barn som har förstått att våldet har ägt rum. Studier har visat att barn ofta är närvarande och medvetna om det våld som förekommer inom familjen. Enligt internationella studier bedöms tio procent av alla barn ha upplevt våld i hemmet, varav fem procent ofta. Idag finns en omfattande kunskap om att barn som bevittnar våld av eller mot någon närstående vuxen riskerar att fara mycket illa och att det finns en flerfaldigt ökad risk för psykisk ohälsa.

Socialnämnden ska särskilt beakta att barn som har bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående vuxna är offer för brott och kan vara i behov av stöd och hjälp (5 kap. 11 § SoL). Sedan 2006 har barn som bevittnat ett brott som är ägnat att skada barnets trygghet och tillit, i förhållande till en närstående person, rätt till brottsskadeersättning.²⁰ Både internationella och nationella studier visar att det är större risk för barn som lever i familjer där våld förekommer att själva bli utsatta.

I Sverige har det sedan 1979 funnits ett förbud mot barnaga. Barn får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling (föräldrabalken 6 kap. 1 §). Socialtjänsten har ett tydligt ansvar att skydda barn som far illa eller misstänks fara illa (5 kap. 1 § SoL). Vid misstanke om brott har socialtjänsten möjlighet att göra en polisanmälan. Huvudregeln är att en anmälan ska göras efter att hänsyn har tagits till vad som är bäst för barnet. Upprepat våld är en allvarlig riskfaktor för fysisk och psykisk ohälsa hos barnet.

Vissa myndigheter och yrkesgrupper är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa, medan var och en som får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa bör anmäla detta till socialnämnden (14 kap. 1 § SoL).

Enligt Socialstyrelsens nya föreskrifter och allmänna råd (SOSFS

---

²⁰ Brottsoffermyndigheten handlägger ärenden om brottsskadeersättning till barn som har bevittnat ett brott.

2014:4) på området våld i nära relationer ska socialnämnden när de får kännedom om att ett barn kan ha utsatts för våld eller övergrepp av en närstående eller bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot en närstående, utan dröjsmål inleda en utredning om barnets behov av stöd och hjälp. Nämnden ska också bedöma risken för att barnet kommer att utsättas för eller bevittna ytterligare våld. (6 kap. 1 §) Ett våldsutsatt barn eller ett barn som bevittnat våld i behov av stöd och hjälp med anledning av våldet ska av socialnämnden erbjudas insatser utifrån dess olika behov av skydd, råd och stöd samt vård och behandling (7 kap. 3 §).

Sexuell läggning och könsöverskridande identitet eller uttryck

Hbtq-personer bryter mot den heteronormativitet som präglar hela vårt samhälle och speglas i allt från kultur, media och underhållning till politiska beslut och lagstiftning. Det finns stora kunskapsbrister när det gäller hbtq-personers utsatthet för våld i nära relationer, vilket gör att hjälpinstanser kan missa viktiga signaler om våldsutsatthet. Heteronormativa föreställningar om våld, vem som kan utöva våld och vem som kan vara utsatt påverkar också förmågan att se och lyssna till normbrytande berättelser. Detta bidrar till ett utanförskap och en samhällslig isolering, vilket gör att hbtq-personer är mer hänvisade till varandra än heterosexuella par. Genom att hbtq-samhället oftast är relativt litet, är anonymiteten bristfällig och lojaliteten stor, vilket kan göra det svårare att tala om sin våldsutsatthet.

Det finns en utbredd misstro och en rädsla hos hbtq-personer att få ett negativt bemötande hos samhällsinstanser som Polisen eller socialtjänsten, vilket hindrar dem från att söka hjälp. I studier som RFSL genomfört framkommer att 50–60 procent av hbtq-personerna har ett lågt förtroende för polis, socialtjänst och åklagare eller känner sig osäkra på om de kommer att få ett gott bemötande av dessa. [23]

Hbtq-personer upplever en psykosocial stress som uppkommer av att vara i en minoritetsposition. Internaliserad homo-, bi- eller transfobi är exempel på stressfaktorer som innebär att homo- och bisexuella och transpersoner²¹ införlivar och integrerar samhällets negativa attityder i den egna självbilden. Erfarenheter av heterosexistisk diskriminering är kopplade till ett utövande av fysiskt och sexuellt våld mot en samkönad partner [25].

Kränkningar av hbtq-identiteten kan förekomma i våldsutövandet exempelvis i form av hot om att ”outa” eller genom förlöjligande av transpersoners kropp eller kläder.

Enligt omfångsundersökningen *Väldsamt lika och olika – En skrift om våld i samkönade parrelationer* [24] uppgav en fjärdedel att de hade utsatts för någon form av psykiskt, sexuellt och/eller fysiskt våld i en nuvarande eller före detta partnerrelation.

Transpersoner är extra utsatta. Gruppen är osynliggjord inom hälso- och sjukvård, socialtjänst och rättsväsende. En bristande kunskap om transpersoner leder till att de bemöts och behandlas utifrån biologiskt istället för självupplevt kön. [25]

21 ”Transpersoner är ett paraplybegrepp som avser personer vars könsidentitet och/eller könsuttryck alltid eller under perioder skiljer sig från det kön som registrerades för dem vid födseln. Begreppet anses vanligen omfatta transvestiter, transsexuella, transgender, nongender, intergender, dragqueens, dragkings och intersexuella.” [21, sid 20]

Personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck

Personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck befinner sig i en särskilt utsatt situation eftersom det ofta inte finns möjlighet att få skydd från våldet inom den egna släkten eller familjen.

Hedersrelaterat våld och förtryck handlar om våld som är direkt sanktionerat av ett kollektiv. Offren kan vara av olika kön, i olika ålder och behöver inte stå i direkt nära relation till förövaren.

Rådande patriarkala normer som bärs kollektivt begränsar livsutrymmet och föreställningar om sexualitet är centrala.

Hbtq-personer som bryter mot heteronormen riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck och unga hbtq-personer är särskilt utsatta. Maria Jacobsson skriver i rapporten *Normbrytande liv i Göteborg* (2014) att hedersrelaterade brott traditionellt ges en heteronormativ betydelse där det är flickor och kvinnor som är utsatta för våld och kontroll av framförallt män i familj och släkt. Den heteronormativa tolkningen av våldstypen kan försvåra upptäckten av utsatta hbtq-personer samt identifiering av hotbilden.

Unga hbtq-personer som lever i en familj med hedersnormer och utsätts för hatbrott eller trakasserier på grund av sin sexuella läggning eller könsidentitet/uttryck, saknar som regel helt stöd från familjen. De unga internaliserar inte heller sällan den homo- eller transfobi som finns inom familjen. Att de utsätts för försök till omvändelse till att bli heterosexuella är inte ovanligt. [26]

Studier har visat ett samband mellan att unga riskerar att bli och blir gifta mot sin vilja och att bli utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck.²² Att bli gift mot sin vilja innebär att någon påverkas att gifta sig genom såväl straffbart tvång som andra påtryckningar. Ibland används begreppet barnäktenskap och det handlar om att någon som är under 18 år har ingått äktenskap.²³ [27] Ungdomsstyrelsen (2009) har gjort bedömningen att 70 000 unga har ett begränsat eller villkorat val när det gäller äktenskap och val av partner [28].

Personer som utövar våld i nära relationer

Personer som utövar våld återfinns inom alla olika grupper i samhället och är inte beroende av till exempel klasstillhörighet eller etnisk bakgrund. Olika studier visar att 60–65 procent av vuxna män med ett våldsamt beteende själva varit utsatta för våld. En svensk studie, *Våld mot barn 2006–2007 – en nationell kartläggning* [30], visar att egen erfarenhet av psykisk eller fysisk misshandel av en förälder leder till en ökad benägenhet att vara positiv till våld. Det våld som män utövar mot kvinnor i nära relationer är oftare grövre och mer upprepat än det våld som män utsätts för av kvinnor. [1]

Socialtjänsten har ansvar för att ta ett helhetsgrepp och se till att hela familjen får det stöd och den hjälp som respektive person behöver. Att erbjuda insatser till personer som utövar våld är en viktig del i ett förebyggande arbete. Risken för att personen ska utöva våld i en ny relation, för att den redan utsatta personen

Hedersrelaterat våld och förtryck handlar om våld som är direkt sanktionerat av ett kollektiv. Offren kan vara av olika kön, i olika ålder och behöver inte stå i direkt nära relation till förövaren.

²² Regeringen har tagit fram en handlingsplan för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja (Skr. 2009/10:229). Åtgärderna i denna plan utgör ett komplement till de åtgärder som föreslås i regeringens handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer.

²³ Regeringen gav i uppdrag åt en särskild utredare att föreslå åtgärder mot tvångs- och barnäktenskap. Föreslagna åtgärder presenteras i SOU 2012:35, *Stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap*, och innehåller bland annat förslag till att tvångsäktenskap kriminaliseras genom en särskild straffbestämmelse samt att barnäktenskap kriminaliseras. [29]

ska bli utsatt på nytt och för att barn ska uppleva våld minskar. Den person som utövar våld kan fara illa av sitt beteende och stöd- och hjälpinsatser är viktiga för att få möjlighet att skapa en förändring.

Män utsatta i heterosexuella relationer

Studier visar att män sällan utsätts för sexuellt våld i heterosexuella relationer och att det våld de utsätts för främst är psykiskt. De utsätts även för fysiskt våld, men av förhållandevis lindrigare art. Det finns några grupper av män som i större utsträckning än andra män är våldsutsatta i heterosexuella nära relationer. Dessa grupper är: unga personer, personer med kortvariga förhållanden, personer som har varit utsatta för fysiskt eller sexuellt våld som barn samt personer som är begränsade i vardagliga aktiviteter på grund av olika fysiska eller psykiska tillstånd samt kroniska sjukdomar [31]. Män anmäler i högre grad annat våld som de utsatts för än våld av närstående. Detta kan delvis förklaras utifrån könsroller och att män har svårt att ses som offer. Det våld som utövas mot män av en närstående är ofta mindre grovt än det våld som utövas av obekanta [32].

Lokalt förebyggande arbete

Nedanstående text visar på att samtliga förvaltningar och bolag har fått i uppdrag genom Göteborgs Stads Budget för år 2015, Jämställdhetspolicy för Göteborgs Stad samt Göteborgs Stads folkhälsoprogram, att arbeta förebyggande för att direkt eller indirekt motverka våld i nära relationer. Detta förebyggande arbete utgör en mycket viktig plattform för arbetet mot våld i nära relationer.

Göteborgs Stads budget år 2015

I Göteborgs Stads budget för år 2015 står att tidiga, förebyggande insatser är avgörande för den sociala hållbarheten. Inriktningen är att barn och unga i behov av förebyggande och rehabiliterande insatser ska få det så tidigt som möjligt. Kunskaperna om sociala och hälsomässiga riskfaktorer ska öka och riskgrupper identifieras. Samverkan mellan samhällsaktörer som möter barn och unga såsom MVC, BVC, BUP, förskolan, skolan, fritidsverksamheten, elevhälsan, ungdomsmottagningar, socialtjänsten, primärvården och Polisen med flera behöver stärkas. Förskolan och skolan ska kännetecknas av ett normkritiskt förhållningssätt där bland annat könsroller behöver problematiseras. I budgeten finns ett uppdrag att förstärka den normkritiska kompetensen hos personalen så att den är tillgänglig för varje förskola och skola. Jämställdhetsarbetet i förskolan och skolan ska stärkas och skolan ska genomföra aktiviteter för att bryta könsrelaterat våld. Rutiner för att förhindra diskriminering, trakasserier och kränkningar i skolan och på nätet ska finnas.

Diskriminering ska motverkas genom att normer ifrågasätts och utmanas. Alla nämnder och bolag har i uppdrag att ta fram likabehandlingsplaner i förhållande till alla diskrimineringsgrunder vilka är kön, könsidentitet eller könsuttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder. Det ska göras både utifrån ett personal- och invånarperspektiv.

Göteborg ska vara en förebild i jämställdhet och jämställd verksamhetsutveckling. Det finns två prioriterade mål på området och dessa är:

- ◆ Skillnader mellan mäns och kvinnors livsvillkor ska minska.
- ◆ Stadens verksamheter ska vara jämställda.

Jämställdhetsperspektivet ska således integreras i alla verksamheter. I budgeten står också att stadens tjänster ska utformas så att de stärker resurssvaga kvinnors förutsättningar för självbestämmande och självförverkligande.

Jämställdhetspolicy för Göteborgs Stad

I jämställdhetspolicyen för Göteborgs Stad, som gäller för alla förvaltningar och bolag, står att staden ska utvecklas till en förebild och föregångare i jämställdhet. Det står också att förutsättningarna för jämställdhet bland annat ökar genom att mäns våld mot kvinnor upphör, att alla känner sig trygga såväl inomhus som utomhus och att kvinnor och män, flickor och pojkar har lika förutsättningar till god hälsa.

Göteborgs Stads folkhälsoprogram

I Göteborgs Stads folkhälsoprogram, som gäller alla förvaltningar och bolag, är det övergripande målet att minska hälsoskillnader och att alla göteborgare ska ha bästa möjliga hälsa. Programmet består av sju strategiska områden med tillhörande mål och angreppssätt. Målen med tydligast koppling till området våld i nära relationer är *I Göteborg har alla god hälsa och den är jämlikt och jämställt fördelad* samt *I Göteborg har barn och ungdomar trygga och goda uppväxtvillkor*.

För att främja en jämlik och jämställd god hälsa ska stadens verksamheter bland annat öka möjligheterna till inflytande och att kunna påverka sitt liv, samt främja en jämlik hälsa för alla med utgångspunkt i likabehandlingsplanerna gällande samtliga diskrimineringsgrunder. För att nå målet om att barn och ungdomar har trygga och goda uppväxtvillkor ska stadens verksamheter bland annat skapa förutsättningar för föräldrar att vara barnens främsta resurs, verka för goda sociala villkor och en trygg hemmiljö samt stärka samverkan med alla aktörer som jobbar med barn, unga och deras föräldrar.

Våldet i siffror

Nedan presenteras en del statistik, både på internationell och nationell nivå, gällande våld i nära relationer. Den internationella statistiken gäller enbart våld mot kvinnor i nära relationer.

Den nationella statistiken består av en del kriminalstatistik samt en sammanställning av två stycken rapporter om våldsutsatthet som släpptes under 2014 – varav den ena från Nationellt centrum för kvinnofrid och den andra från Brottsförebyggande rådet.

Internationellt

Nästan en tredjedel av världens kvinnor (15–69 år) har erfarenheter av fysiskt och/eller sexuellt våld från en partner någon gång i livet. Kvinnor i åldern 40–44 år rapporterar den högsta utsattheten (37,8 procent). Kvinnor med erfarenheter av utsatthet för våld från en partner har mer än dubbelt så hög risk att drabbas av depression, jämfört med kvinnor som inte har varit utsatta. För nästan hälften av de kvinnor som mördades i världen under 2012 var förövaren en partner eller en familjemedlem. [33] 22 procent av kvinnorna i EU-området har erfarenheter av fysiskt och/eller psykiskt våld från en nuvarande eller tidigare manlig partner. [34]

Nationellt

I Sverige år 2013 gjordes 12 660 polisanmälningar gällande misshandel mot kvinnor 18 år eller äldre i nära relation. Motsvarande siffra för män är 3 389 anmälningar. Fler anmälningar om misshandel av bekant har gjorts som gäller pojkar 0–18 år (8 213) än flickor i samma ålder (5 949). När det gäller grov kvinnofridskränkning (om en man vid upprepade tillfällen utsätter en kvinna, som han har eller har haft en nära relation till, för kränkningar som till exempel misshandel, olaga hot, ofredande, hemfridsbrott eller sexuellt tvång) gjordes 2 136 anmälningar år 2013. (www.bra.se)

Under 2014 presenterades två större nationella kartläggningar om våldsutsatthet. Den ena är Brottsförebyggande rådets rapport *Brott i nära relationer – En nationell kartläggning* och den andra är Nationellt centrum för kvinnofrids (NCK) rapport *Våld och hälsa – en befolkningsundersökning om kvinnors och mäns våldsutsatthet samt kopplingen till hälsa* [35]. NCK:s rapport omfattar våldsutsatthet i alla olika typer av relationer, medan Brås rapport är inriktad på våldsutsatthet där det finns en nära relation mellan offret och förövaren. Nedan redovisas ett urval av rapporternas resultat.

Brott i nära relationer – en nationell kartläggning (Brå)

Ett slumpmässigt urval om 20 000 personer i åldern 16–79 år inkluderades i Brås undersökning. Svarefrekvensen var 62,7 procent. Våldsutsatthet under år 2012 samt under livstiden har studerats.

Totalt uppger 6,8 procent av befolkningen att de utsattes för brott i nära relation under 2012. Andelen utsatta kvinnor är i princip lika stor som andelen utsatta män (7 procent kvinnor och 6,7 procent män). Men fler kvinnor är utsatta för grövre våld och har betydligt större behov av hjälp och stödinsatser, främst sjukvård. Av de personer som uppgett att de blivit utsatta för grov misshandel uppgav 29,1 procent av kvinnorna och 2,4 procent av männen att

Drygt var femte person har någon gång i sitt liv utsatts för brott i nära relation. Det rör sig om drygt 25 % kvinnor och nästan 17 % män.

de hade behövt uppsöka en läkare, sjuksköterska eller tandläkare. En återkommande utsatthet är också vanligare bland kvinnor än män. Av dem som utsattes för fysiskt våld under 2012 blev närmare 85 procent även utsatta för psykiskt våld. Utsattheten under 2012 är högst bland personer i åldern 16–34 år, ensamstående föräldrar, personer med högst gymnasial utbildning och personer boende i flerfamiljshus.

Drygt var femte person har någon gång i sitt liv utsatts för brott i nära relation. Det rör sig om drygt 25 procent kvinnor och nästan 17 procent män. När det gäller utsatthet för sexualbrott finns tydliga skillnader mellan könen då det är 5,1 procent kvinnor och 0,5 procent män som uppgett att de varit utsatta för denna typ av våld. Utsattheten under livstiden är högst i åldern 25–44 år (ungefär var fjärde person). Bland både kvinnor och män i alla åldersgrupper (förutom män i åldrarna 16–24 år) är det vanligast att ha blivit utsatt för kränkningar.

Våld och hälsa – en befolkningsundersökning om kvinnors och mäns våldsutsatthet samt kopplingen till hälsa (NCK)

I Nationellt centrum för kvinnofrids (NCK) studie bjöds 10 000 män och 10 000 kvinnor, slumpmässigt utvalda, i åldern 18–74 år in att delta i undersökningen. Svarsfrekvensen uppgick till 52 procent (57 procent för kvinnorna och 47 procent för männen), vilket innebär att 5 681 kvinnor och 4 654 män svarade på enkäten. Utsatthet i ett livstidsperspektiv för sexuellt, fysiskt respektive psykiskt våld har studerats, men utsatthet under barndomen och vuxenlivet har också studerats separat. Likaså har utsatthet under det senaste året (våren 2011–våren 2012) studerats specifikt. Kopplingen mellan utsatthet för våld och olika indikatorer på ohälsa har också undersökts.

Ungefär var femte kvinna (22 procent) och var fjärde man (26 procent) hade blivit utsatta för fysiskt våld eller hot om sådant våld i vuxenlivet. För 14 procent av kvinnorna och 5 procent av männen var förövaren en aktuell eller tidigare partner, vilket uppräknat till befolkningsnivå motsvarar 468 000 kvinnor och 171 000 män. Totalt sett hade 20 procent av kvinnorna och 8 procent av männen under någon period i sitt vuxna liv levt med utsatthet för upprepat och systematiskt psykiskt våld som utövats av en aktuell eller tidigare partner.

Cirka 15 procent av kvinnorna och 5 procent av männen hade under det senaste året (våren 2011–våren 2012) utsatts för någon form av sexuellt våld. Av de kvinnor som utsatts för de allvarligaste formerna av sexuella övergrepp uppgav cirka hälften att de utsatts av en aktuell eller tidigare partner. Vad gäller fysiskt våld eller hot om sådant våld hade cirka 4 procent av kvinnorna och cirka 5 procent av männen blivit utsatta. Bland männen var det vanligare att ha blivit utsatt för fysiskt våld av en okänd man (nästan varannan man) och bland kvinnorna var det vanligare att ha blivit utsatt av en aktuell eller tidigare partner (nästan varannan kvinna). Nästan 5 procent av kvinnorna och 2,5 procent av männen hade varit utsatta för upprepat och systematiskt psykiskt våld av en aktuell eller tidigare partner under det senaste året.

Av de kvinnor och män som deltagit i studien hade 15 procent av kvinnorna och 13 procent av männen erfarenheter av att ha bevittnat våld mellan föräldrarna i barndomen, varav 6 respektive 4 procent vid upprepade tillfällen. Totalt sett hade 75 procent av kvinnorna och 77 procent av männen vid ett eller flera tillfällen under sin barndom utsatts för någon typ av sexuellt, fysiskt eller psykiskt våld. Genomgående visar resultaten att de kvinnor och män som drabbats av sexuellt, fysiskt eller psykiskt våld under barndomen redovisade en flera gånger högre prevalens av utsatthet för samma typ av våld under sitt vuxna liv, jämfört med de som inte utsatts i barndomen.

Av de personer som utsatts för allvarligt sexuellt våld i barndomen uppgav 26 procent kvinnor och 16 procent män symtom som tyder på posttraumatiskt stressyndrom. 23 procent kvinnor och 16 procent män uppgav fysisk ohälsa vid enkätundersökningens genomförande. Bland de kvinnor som utsatts för allvarligt fysiskt våld i sitt vuxna liv var det 1,5 gånger vanligare med aktuell fysisk ohälsa. Bland utsatta män var kopplingen mellan utsatthet för allvarligt fysiskt våld i vuxenlivet och aktuell fysisk ohälsa mycket svag.

Bland de kvinnor och män som varit utsatta för allvarligt psykiskt våld i barndomen var det mellan 3 till 5 gånger så vanligt med tecken på aktuella PTSD-symtom (posttraumatiskt stressyndrom), jämfört med de som inte varit utsatta. Hjärtinfarkt under de senaste fem åren var tre gånger så vanligt bland kvinnor i åldern 56–74 år som varit utsatta för allvarligt psykiskt våld i barndomen. Andelarna kvinnor som uppvisade psykisk och fysisk ohälsa var relativt lika oavsett om de varit utsatta för allvarligt fysiskt, psykiskt eller sexuellt våld eller om de varit utsatta i barndomen eller i vuxen ålder.

A decorative graphic on the left side of the page consists of three overlapping circles. The top circle is a light teal color. The middle circle is a darker teal color and contains a pattern of stylized leaves in various shades of teal, purple, and pink. The bottom circle is a solid teal color. The text 'DEL 2' is centered within the bottom circle.

DEL 2

Del 2

Plan

Göteborgs Stads plan mot våld i nära relationer innehåller mål och aktiviteter för åren 2014–2018. Målen är indelade i olika utvecklingsområden. Under varje utvecklingsområde finns först en analyserande text som belyser hur situationen ser ut i Göteborg idag och behovet av utveckling. Texten bygger vidare på den text som finns i del 1. Efter det presenteras mål och aktiviteter. I del 3 finns en matris över planens mål och aktiviteter som även innehåller ansvar för aktiviteter, mått för uppföljning, tid för uppföljning, samt ansvar för uppföljning.

Övergripande mål

Det övergripande målet för arbetet mot våld i nära relationer är en nollvision och innebär att:

- ◆ Våld i nära relationer har upphört.

Att våldet ska upphöra är även ett mål för regeringens jämställdhetspolitiska arbete.

Likabehandling

En ökad likabehandling för personer som lever med våld i nära relationer är ett identifierat utvecklingsområde. Hjälpen och stödet ska utformas utifrån individens enskilda behov och en ökad likabehandling handlar om ökade möjligheter för individer med likartade behov att erbjudas samma stöd och hjälp oavsett vilken stadsdel de tillhör. Skillnader i vilket stöd och vilken hjälp som ges kan handla om skillnader i ekonomiska resurser, hur arbetet är organiserat, vilken kompetens personalen har samt vilken förståelse av våld som finns. En gemensam syn på och förståelse av våld i nära relationer ökar möjligheterna till likabehandling.

Att ta fram en kommunövergripande plan, som sedan bryts ner i lokala planer, bör bidra till en ökad samsyn då den innehåller definitioner av våld samt utgångspunkter för arbetet. Socialstyrelsens handbok *Våld* kan fungera som ett komplement till planen. Att ta fram gemensamma riktlinjer i staden för arbetet mot våld i nära relationer kan också bidra till en ökad likabehandling. Enligt regler för styrande dokument i Göteborgs Stad ska riktlinjer ge vägledning och råd för ställningstaganden inom ett visst område.

Mål

- ◆ Alla personer som lever med våld i nära relationer får lika skydd, hjälp och stöd i staden utifrån sina individuella behov.

Aktiviteter

- ◆ Utarbeta lokala planer för genomförande av den kommunövergripande planen.
- ◆ Ta fram gemensamma riktlinjer för arbetet mot våld i nära relationer.

Samordning och samverkan

För att arbetet mot våld i nära relationer i Göteborgs Stad ska bedrivas på ett effektivt sätt behövs en fungerande samordning och samverkan.

Samordning

I utredningsarbetet har det framkommit att det finns en efterfrågan, från dem som arbetar med våld i nära relationer, på en ökad samordning och koordinering av det operativa arbetet, dels stadsövergripande, dels lokalt i stadsdelarna.

Den stadsövergripande samordningen ska stödja lokala aktörer, inklusive chefer, i arbetet på området. Det kan till exempel handla om att utveckla och driva en myndighetsövergripande samverkan i staden eller att skapa nätverk och mötesplatser för erfarenhetsutbyte.

Dialoga, som är ett kompetenscentrum om våld i nära relationer i Göteborgs Stad, driver tre nätverk. Ett för personer som arbetar med utövare av våld, ett för personer som arbetar med barn som lever med våld och ett nätverk för samordnare av våld i nära relationer. I nätverken ingår både representanter från Göteborgs Stad och Dialogas avtalskommuner. Det finns också en samordningsgrupp för kompetensutveckling kopplad till Dialoga och även där ingår representanter från stadsdelarna och avtalskommunerna. Social resursförvaltning har också i uppdrag att samordna arbetet med den generella brottsutskattningen.

Den operativa samordningen ska ske i nära samarbete med den strategiska samordning som stadsledningskontoret har ansvar för.

Våld i nära relationer är idag främst en fråga för individ- och familjeomsorgen i Göteborgs Stad. Personer som lever med våld i nära relationer kan dock samtidigt vara aktuella inom flera sektorer i stadsdelarna och det är viktigt att det finns en sektorsövergripande samordning av det arbete som bedrivs. Majoriteten av stadsdelarna har en samordning av arbetet mot våld i nära relationer. Den samordning som finns är betydelsefull men behöver i större utsträckning vara sektorsövergripande.

Mål

- ◆ Arbetet mot våld i nära relationer är samordnat i staden.

Aktiviteter

- ◆ Utveckla koordinering och samordning av det operativa arbetet mot våld i nära relationer i staden.
- ◆ Samordna arbetet mot våld i nära relationer i stadsdelsförvaltningarna sektorsövergripande.

Samverkan

Samverkan handlar om att tillföra sina specifika resurser, kompetenser och/eller kunskaper till en uppgift som man har att gemensamt utföra. Samverkan kan bedrivas både internt och externt samt på en övergripande nivå och i enskilda ärenden. Samverkan är reglerad i socialtjänstlagen som anger att socialnämndens insatser vid behov ska utformas och genomföras i samverkan (3 kap. 5 § SoL). Socialnämnden ska också fastställa var i verksamheten ansvaret för den interna och externa samverkan ska ligga (SOSFS 2014:4, 3 kap. 11 §). När det gäller barn som far illa eller riskerar att fara illa har socialnämnden ett förstahandsansvar att se till att samverkan kommer till stånd (5 kap. 1a § SoL). I Göteborgs Stads budget för 2015 står att samverkan mellan samhällsaktörer som möter barn och unga såsom MVC, BVC, BUP, förskolan, skolan, fritidsverksamheten, elevhälsan, ungdomsmottagningar, socialtjänsten, primärvården och Polisen med flera behöver stärkas.

Utredningsarbetet har visat att det finns behov av att utveckla den befintliga samt skapa nya former för samverkan både på en övergripande nivå och i enskilda ärenden.

Extern samverkan på individnivå

Personer som lever med våld i nära relationer kommer ofta i kontakt med flera olika myndigheter och organisationer. Flera parallella processer kan ofta pågå under flera års tid. Det kan handla om olika juridiska processer, exempelvis brottmål rörande misshandel, civilmål gällande bodelning eller vårdnad, boende och umgänge rörande eventuella gemensamma barn. Det kan också handla om olika stöd- eller behandlingsinsatser från socialtjänst, insatser inom hälso- och sjukvården samt insatser från Migrationsverket, Arbetsförmedlingen eller Försäkringskassan. Våldsutsatta personer vittnar om att det är ytterst påfrestande att behöva berätta sin historia av våldsutsatthet om och om igen för flera olika myndighetspersoner och att sköta kontakten med alla olika myndigheter. Enligt Socialstyrelsens föreskrifter på området (SOSFS 2014:4, 3 kap. 10 §) ska socialnämnden samverka externt med andra verksamheter, myndigheter och organisationer som är berörda, för att skapa förutsättningar för att samordna insatserna från de olika aktörerna så att de inte motverkar varandra. Skyldigheten att samverka gäller inte då det föreligger krav på sekretess eller tystnadsplikt.

Den nationella samordnaren mot våld i nära relationer presenterar i betänkandet *Väld i nära relationer – en folkhälsofråga* [36] en modell för operativ samordning. Modellen innebär att operativa arbetsgrupper ska inrättas i varje kommun, där olika myndigheter samordnar och koordinerar sina insatser för barn och vuxna som är eller riskerar att bli utsatta för allvarligt våld av närstående.

Intern samverkan på individnivå

Socialnämnden har en skyldighet att samverka för att samordna sina insatser för individen så att de inte motverkar varandra. Om det är flera personer i en familj som får insatser så ska samtliga insatser samordnas. (SOSFS 2014:4, 3 kap. 9 §) Samverkan mellan dem som möter våldsutsatta, våldsutövare samt barn som har bevittnat våld, är viktig i de fall det finns pågående processer för samtliga parter, då de olika processerna kan påverka varandra.

Skyldigheten att samverka gäller inte då det finns krav på sekretess eller tystnadsplikt.

En samverkan i enskilda ärenden leder till att de olika inblandade aktörerna får en klarare bild av individens hela situation och därmed kan ge rätt stöd i rätt tid utifrån individuella behov.

Samverkan på övergripande nivå

Samverkan på en övergripande nivå bör ske för att skapa en gemensam förståelse och syn på våld i nära relationer och det arbete som behöver utföras. Det handlar också om att kunskapen om varandras roller och ansvar ska öka liksom kännedomen om varandras insatser. Genom att de olika aktörerna har ökade kunskaper om varandras ansvar och insatser ökar möjligheterna att insatserna kan bli mer effektiva och anpassade utifrån målgruppernas behov. Det gäller både internt i staden och med externa samverkansaktörer.

Både personer som själva har varit utsatta för våld i nära relationer och personer som arbetar med frågan i Göteborgs Stad ser behov av och efterfrågar en ökad samlokalisering med andra myndigheter och organisationer. Samlokalisering, att flera olika myndigheter finns i samma lokaler, underlättar för personer som lever med våld i nära relationer. För närvarande finns en modell för samlokalisering när det gäller utsatta barn inom Barnhuset, Social resursförvaltning. Den nationella samordnaren anger i sitt betänkande att det är eftersträvansvärt att socialtjänst och polis om möjligt är samlokaliserade, då samverkan kring konkreta ärenden har visat sig bli betydligt bättre om de som arbetar med samma ärende utifrån olika aspekter sitter i samma lokaler. Vidare nämns att Barnahus skulle kunna utgöra en grund att eventuellt bygga vidare på.

I planen ges inga konkreta förslag på hur samverkan ska gå till i praktiken. Konkreta former bör utarbetas inom ramen för den operativa samordningen över staden samt på stadsdelsnivå.

Mål

- ◆ Det finns en tydlig samverkan i staden som underlättar för personer som lever med våld i nära relationer.

Aktiviteter

- ◆ Utveckla befintliga och skapa nya former för samverkan utifrån behov på en **individnivå**:
  - ◆ Inom och mellan olika enheter/verksamheter i socialtjänsten i stadsdelsförvaltningarna.
  - ◆ Inom och mellan övriga enheter/verksamheter i stadsdelsförvaltningarna.
  - ◆ Inom och mellan olika verksamheter i Social resursförvaltning.
  - ◆ Mellan stadsdelsförvaltningarna, Social resursförvaltning, övriga berörda fackförvaltningar och bolag.
  - ◆ Mellan staden och berörda myndigheter.
  - ◆ Mellan staden och berörda ideella organisationer.

- ◆ Utveckla befintliga och skapa nya former för samverkan utifrån behov på en **övergripande nivå**:
  - ◆ Inom och mellan olika enheter/verksamheter i stadsdelsförvaltningarna.
  - ◆ Inom och mellan olika enheter/verksamheter i Social resursförvaltning.
  - ◆ Mellan stadsledningskontoret, stadsdelsförvaltningarna, Social resursförvaltning, övriga berörda fackförvaltningar och bolag.
  - ◆ Mellan staden och berörda myndigheter.
  - ◆ Mellan staden och berörda ideella organisationer.

Kompetensutveckling

Grundläggande utbildning och fördjupningsutbildning

Utredningsarbetet har visat att det i Göteborg finns ett fortsatt stort behov av kompetensutveckling om våld i nära relationer. Kunskapen behöver nå fler och den behöver också fördjupas. Regelbundna uppdateringar behövs liksom att nyanställda får utbildning. Kunskapen behöver öka både vad gäller de som utsätts för våld, barn som upplever våld samt de som utövar våld i nära relationer. Det är viktigt att fånga upp våldet i ett så tidigt skede som möjligt för att minska risken för upprepad våldsutsatthet. För att våga ställa frågor om förekomsten av våld i nära relationer är det viktigt att ha kunskap om våldet och dess mekanismer. Exempel på verksamheter som på rutin ställer frågor för att upptäcka förekomst av våld i nära relationer är Socialjouren, Familjerådgivningen samt Familjerätten (inte vid ärenden som rör fastställande av faderskap samt adoption). Ökade kunskaper ger också ökade möjligheter att förstå behoven hos den hjälpsökande och därmed kunna erbjuda rätt typ av stöd och hjälp.

Kunskap om grupper som i samband med våld är särskilt utsatta, ska ingå i de grundläggande utbildningarna. Fördjupningsutbildningar kan skraddarsys utifrån behov eller erbjudas utifrån ett visst tema eller område. Samtliga utbildningar ska utgå från ett intersektionellt och normkritiskt perspektiv.

I Göteborgs Stad finns Dialoga, ett kompetenscentrum om våld i nära relationer inom Social resursförvaltning. Dialoga erbjuder utbildningar till kommunanställda som i sitt arbete möter barn och vuxna som lever med våld i nära relationer.

Kompetenshöjande aktiviteter om papperslösa, asylsökande och personer med tillfälligt uppehållstillstånd utifrån en anknytningsrelation

Socialtjänsten i stadsdelarna samt övriga verksamheter som arbetar med våld i nära relationer i staden kommer allt oftare i kontakt med våldsutsatta ur dessa grupper. Det finns behov av specifik kunskap om papperslösa, asylsökande och personer med tillfälligt uppehållstillstånd utifrån en anknytningsrelation som är utsatta för våld i nära relationer. Kompetenshöjande aktiviteter om dessa grupper bör anordnas och ha särskilt fokus på asylprocessen och tvåårsregeln.

Kompetenshöjande aktiviteter om hbtq-personers särskilda utsatthet

Det finns idag inte tillräckligt mycket kunskap om hbtq-personers särskilda utsatthet i samband med våld i nära relationer. Det riskerar att leda till att stödsökande normbrytande personer, både eventuella våldsutsatta och våldsutövare, inte får ett likvärdigt bemötande och inte heller det stöd och den hjälp som de är i behov av och har rätt till. Stödet i Göteborgs Stads ordinarie verksamheter behöver anpassas och utformas, både språkligt och pedagogiskt så att det på ett korrekt sätt inkluderar hbtq-personer. För att det ska kunna ske behöver kompetenshöjande aktiviteter om dessa grupper, med fokus på den särskilda utsattheten, anordnas.

Riktad utbildning om barn och unga som upplever våld i nära relationer

Studier har visat att barn ofta är närvarande och medvetna om det våld som förekommer inom familjen. Idag finns en omfattande kunskap om att de barn som bevittnar våld riskerar att fara mycket illa. Många av de barn som bevittnar våld i nära relationer blir också själva utsatta för våld. Barns upplevelser av våld är mycket skrämmande eftersom de är beroende av föräldrarna för sitt välbefinnande. Barnet riskerar att bli känslomässigt övergivet och skyddslöst med en förälder som utövar våld och en förälder som utsätts för våld. Att uppleva våld i familjen innebär en flerfaldig risk för att utveckla allvarlig psykisk ohälsa, olika beteendeproblem, dåliga kamratrelationer och dåliga skolprestationer.

Barn och unga med funktionsnedsättning samt unga hbtq-personer löper högre risk än andra barn och unga att själva utsättas för våld. Personal inom förskola och skola, elevhälsan samt ungdomsmottagningar är särskilt viktiga för att uppmärksamma och ge stöd till barn och unga som upplever våld i nära relationer. Riktade utbildningsinsatser behöver genomföras till dessa grupper.

Mål

- ◆ Förekomst av våld i nära relationer upptäcks i ett tidigt skede.
- ◆ Det finns en trygghet och säkerhet i yrkesrollen vid kontakt med våld i nära relationer.

Aktiviteter

- ◆ Anordna grundläggande utbildningar om våld i nära relationer.
- ◆ Anordna fördjupningsutbildningar om våld i nära relationer.
- ◆ Anordna kompetenshöjande aktiviteter om papperslösa, asylsökande samt personer med tillfälligt uppehållstillstånd utifrån en anknytningsrelation.
- ◆ Anordna kompetenshöjande aktiviteter om hbtq-personers särskilda utsatthet vid våld i nära relationer.
- ◆ Anordna riktad utbildning om barn och unga som upplever våld i nära relationer.

Bemötande

I de intervjuer med våldsutsatta stödsökande personer som genomförts inom ramen för arbetet med denna plan, framkom att det bemötande som ges av stadens verksamheter idag behöver utvecklas och förbättras. Även rapporten *Normbrytande liv i Göteborg – lägesrapport om hbtq-personers livsvillkor 2014* visar på att bemötande är ett utvecklingsområde. Maria Jacobsson skriver: *Det jag funnit tyder på att det finns kunskapsbrister om hbtq-frågor och heteronormativitet. Det påverkar bemötandet av hbtq-personer i stadens verksamheter, särskilt inom den sociala sektorn* (sid 40).

I Göteborgs Stad ska alla som lever med våld i nära relationer få ett respektfullt och kompetent bemötande, såväl de som är utsatta för våld, våldsutövare samt barn och unga som har upplevt våld. All personal som i sitt arbete kan komma i kontakt med personer som lever med våld i nära relationer ska kunna ge ett respektfullt bemötande. Arbetet ska bedrivas utifrån ett normkritiskt och intersektionellt perspektiv och ingen ska diskrimineras utifrån kön, könsidentitet eller könsuttryck, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

Enligt 1 kap. 1 § socialtjänstlagen ska socialtjänstens verksamhet bygga på respekt för människors självbestämmanderätt och integritet. Socialnämndens ansvar för att ge stöd och hjälp grundar sig i den enskilda individens uppfattning om utsatthet och är inte beroende av om någon polisanmälan har gjorts eller inte. Ofta befinner sig den hjälpsökande i ett beroendeförhållande till socialtjänsten.

Det första bemötandet kan vara avgörande för viljan att ta emot hjälp och stöd. För en traumatiserad person kan det försvåra en återhämtningsprocess att inte bli bemött med respekt. Ett bristande bemötande kan också leda till att den våldsutsatta återvänder till den våldsamma relationen. För ett framgångsrikt arbete med våldsutövare behöver även de ett respektfullt bemötande. Särskild kunskap behövs om bemötande av de barn som har bevittnat våld. Vilket språkbruk som används har stor betydelse för hur bemötandet upplevs av den hjälpsökande. Fördjupningsutbildningar i bemötande behöver tas fram, till personal i Göteborgs Stad som i sitt arbete kan möta personer som lever med våld i nära relationer, där normkritik och intersektionalitet utgör en viktig del.

Mål

- ◆ Personer som lever med våld i nära relationer får ett respektfullt och kompetent bemötande.

Aktiviteter

- ◆ Ta fram och erbjuda fördjupningsutbildningar i bemötande, där normkritik och intersektionalitet utgör en viktig del, till personal i Göteborgs Stad som i sitt arbete kan möta personer som lever med våld i nära relationer.

Stöd och skydd

Risk- och skyddsbedömningar

Personer utsatta för våld i nära relationer är utsatta för en risk och kan i varierande grad vara i behov av skydd. Det finns kritiska situationer då risken ökar, till exempel då den våldsutsatta personen bryter upp från förhållandet eller då en polisanmälan görs.

Polisen arbetar med riskanalyser vid brott i nära relation och den görs oftast i samband med polisanmälan. Kunskap finns om att flertalet av alla händelser av våld i nära relation inte polisanmäls och att mörkertalet är stort. Det är viktigt att även socialtjänsten arbetar med risk- och skyddsbedömningar då man här kan möta personer som inte vill göra någon polisanmälan och genom att man kan följa personer under en längre tid. Risken kan förändras över tid och en ny bedömning behöva göras i olika skeden av processen. Det ska finnas ett skyddsperspektiv genom hela processen.

Enligt Socialstyrelsens föreskrifter (5 kap. 1 §) ska socialnämnden i en utredning som gäller våldsutsatta vuxna, personer under 18 år utsatta för våld eller andra övergrepp av en partner eller personer under 18 år och utsatta för hedersrelaterat våld, bedöma risken för ytterligare våld. Enligt de allmänna råden bör socialnämnden vidare använda en standardiserad bedömningsmetod när riskbedömningen görs. (SOSFS 2014:4)

Socialstyrelsen har tagit fram FREDA som består av tre standardiserade bedömningsmetoder som är avsedda att användas inom socialtjänstens och andra verksamheters arbete med personer som utsatts för våld i nära relationer. Bedömningsmetoderna utgörs av FREDA-kortfrågor som är ett formulär som ger professionella stöd för att fråga om våld, FREDA-beskrivning som ger en närmare beskrivning av karaktären och omfattningen av våldet, såväl psykiskt som fysiskt och sexuellt samt FREDA-farlighetsbedömning som avser att ge en bild av risken för fortsatt och dödligt våld. Länsstyrelserna har i uppdrag att sprida kunskap om och erbjuda metodstöd gällande FREDA.

Stödpersoner

Alla personer som är utsatta för våld i nära relationer erbjuds idag stöd av Utvägsverksamheterna inom Social resursförvaltning.

I staden har det under 2013 arbetats fram ett samverkansavtal mellan Polisen och stadsdelarna. Ett avtal, som också omfattar våld i nära relationer har även upprättats mellan Polisen och Social resursförvaltning. I avtalet finns aktiviteter som berör förbättrat stöd till personer utsatta för våld i nära relationer under hela rättsprocessen. Området kan utvecklas ytterligare och det bör undersökas om det är möjligt att i samverkan med Polisen tillhandahålla stödpersoner för personer som utsatts för våld i nära relationer.

Stöd till personer med funktionsnedsättning, missbruksproblematik, äldre samt personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck

Personer med funktionsnedsättning, missbruksproblematik, äldre samt personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck är särskilt utsatta när det gäller våld i nära relationer. För individer med en särskild utsatthet riskerar våldet som de utsatts för i högre grad att osynliggöras. Kvinnor med missbruksproblematik, som

är utsatta för våld i nära relationer, söker ofta inte hjälp utifrån sin våldsutsatthet utan utifrån andra aspekter som hjälp med bostad eller försörjningsstöd. Våld mot personer med funktionsnedsättningar tenderar att osynliggöras genom att fokus främst riktas mot funktionsnedsättningen. Då äldre har synliga tecken på att ha utsatts för fysiskt våld finns risk för att skadorna tolkas som en naturlig följd av olyckor eller sjukdomar. Personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck befinner sig i en särskilt utsatt situation då det inte alltid finns möjlighet att få skydd från våldet inom den egna släkten eller familjen. För att upptäcka det våld som dessa grupper är utsatta för och därmed kunna erbjuda dem adekvat stöd och skydd, behöver kunskapen öka och frågor om våldserfarenheter ställas.

Stöd till hbtq-personer utsatta för våld i nära relationer

Det finns kunskapsbrister när det gäller hbtq-personers utsatthet för våld i nära relationer, vilket gör att hjälpinstanser kan missa viktiga signaler om våldsutsatthet. Benägenheten att söka stöd och hjälp är mindre bland hbtq-personer jämfört med kvinnor utsatta för partnervåld av en man. I studier som RFSL genomfört framkommer att 50–60 procent av hbtq-personerna har ett lågt förtroende för polis, socialtjänst och åklagare eller känner sig osäkra på om de kommer att få ett gott bemötande av dessa. [23]

De verksamheter som på olika sätt arbetar med partnervåld har ofta en heteronormativ förståelse av våldet, där kvinnor ses som offer och män som förövare [2]. Rapporten *Normbrytande liv i Göteborg – Lägesrapport om hbtq-personers livsvillkor 2014* visar på behovet av en jourverksamhet direkt riktad till hbtq-samhället.

Stöd till papperslösa kvinnor

I Göteborgs Stad finns ett beslut i kommunfullmäktige från 2011-02-24 om vikten av att alla våldsutsatta kvinnor, inklusive papperslösa, får skydd under det akuta inledande skedet och att detta skydd kan bibehållas, på ett för kvinnan tryggt sätt, fram tills det att hotet inte längre kvarstår. I beslutet anges också att de juridiska förutsättningarna för kommunen att kunna erbjuda en papperslös kvinna ett mer långsiktigt biståndsbeslut troligen är begränsade av kommunallagens bestämmelser i 2 kap. 1 § om lokaliseringsprincipen.

Det finns idag oklarheter kring hur det här beslutet ska tillämpas i praktiken och stadsdelsförvaltningarnas hantering av ärenden som rör denna målgrupp skiljer sig åt. Dels behövs ett förtydligande av vad som menas med stöd i ett akut skede, hur lång tid det kan handla om, men det behövs även ett klagörande av vad som ingår i kommunens yttersta ansvar och om stöd även kan ges för att lösa mer långsiktiga behov.²⁴

Hantering av skyddade personuppgifter

Det är viktigt att det finns en beredskap för hur skyddade personuppgifter²⁵ ska hanteras. De flesta personer som har skyddade personuppgifter i Sverige är kvinnor som lever under hot från en före detta make eller sambo. Många av dessa kvinnor har barn. Personer som lever med skyddade personuppgifter till följd av

24 Rutin angående akut skydd och boende för våldsutsatta papperslösa kvinnor är framtagen under 2014 och beslutad av sektorscheferna inom individ- och familjeomsorgen samt funktionshinderomsorgen.

25 "Skyddade personuppgifter" är Skatteverkets samlingsbeteckning för de olika skyddsåtgärderna sekretessmarkering, kvarskrivning och fingerade personuppgifter inom folkbokföringen.

våldsutsatthet befinner sig i en särskilt utsatt situation. Det har praktiska, sociala, ekonomiska och psykologiska konsekvenser att leva med skyddade personuppgifter.

Det finns tre typer av skyddade personuppgifter eller skyddad identitet som man kan ansöka om hos Skatteverket om en är utsatt för ett allvarligt eller konkret hot. De är sekretessmarkering, kvarskrivning samt fingerade personuppgifter.

Enligt Socialstyrelsens föreskrifter om våld i nära relationer (SOSFS 2014:4) ska socialnämnden fastställa rutiner för hur skyddade personuppgifter ska hanteras (3 kap. 5 §). Enligt 22 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (OSL) är uppgifter inom folkbokföringen i regel offentliga. I vissa fall kan det dock skada en person att uppgifter om denne lämnas ut.

Skatteverket (2004) har tagit fram en vägledning för hantering av sekretessmarkerade personuppgifter i offentlig förvaltning, som på en övergripande nivå anger hur skyddade personuppgifter ska hanteras. [37]

Stöd och hjälp till personer som utövar våld

För att minska omfattningen av våld i nära relationer och för att förhindra att personer utsätts för upprepat våld behövs ett mer aktivt arbete med de personer som utövar våld. Idag ligger störst fokus på den person som är utsatt för våld. I de fall en polisanmälan har gjorts och personen blivit dömd för att ha utövat våld finns insatser inom Kriminalvården. Socialnämnden har dock ansvar för att ta ett helhetsgrepp när det gäller frågan om våld i nära relationer och ska kunna erbjuda stöd och hjälp även till personer som utövar våld. För att minska risken för ytterligare våldsutövande behöver personer som utövar våld fångas upp i ett tidigt skede efter det att våldet har blivit känt. Motivationen till förändring och därmed viljan att ta emot stöd och hjälp kan vara som störst i ett akut skede.

Unga kvinnor är överrepresenterade bland offer för sexualbrott och unga män utgör här en majoritet av förövarna. Sällan riktas fokus mot unga män som är förövare vid våld i nära relationer. Det finns ett behov i staden av att utveckla stöd till unga män som utövar våld i nära relationer.

Utväg erbjuder enskilda samtal och/eller gruppverksamhet till personer som har utsatt sin partner för våld eller hot om våld. De anordnar också särskilda föräldrautbildningar för personer som är utsatta för och personer som utövar våld i nära relationer, antingen enskilt eller i grupp. Fokus på barnen motiverar många till förändring vilket ger stora vinster för barnen.

Stöd till våldsutövande män med en missbruksproblematik och ett socialt utanförskap

Våldsutövande män med missbruksproblematik och i socialt utanförskap har inte tillgång till de traditionella verksamheter som finns inom Kriscentrum för män och Utväg män. Samhälleliga attityder och värderingar kring utanförskap bidrar till en stigmatisering. Det problemskapande beteendet osynliggörs ofta och våldsutövandet tas inte på allvar. Det finns behov av att skapa stöd- och hjälpinsatser även för den här gruppen av män.

Inom verksamhetsområdet Boende och socialjour inom Social resursförvaltning har ett långsiktigt utvecklingsarbete påbörjats med visionen om ett tryggare boende med minskat våld och lidande. I det arbetet ingår att utveckla strategier för de boende att hantera våldsutsatthet respektive våldsutövande och att det ska finnas möjlighet att samtala kring känslor relaterade till detta.

Insatser för barn och unga som upplever våld i nära relationer

Barn och unga som själva varit utsatta för våld bör erbjudas krisstöd. Det är viktigt att vara uppmärksam på de barn som fortsätter att uppvisa symtom efter det att våldet har upphört. Dessa barn kan behöva stöd under lång tid. Det finns idag tydliga rutiner kring handläggning och utredning vad gäller barn som själva utsatts för våld. Det finns behov av samverkan mellan berörda aktörer och insatser som svarar mot de individuella behoven.

Barnhuset, som är en verksamhet inom Social resursförvaltning, arbetar med barn i åldern 0–18 år och deras familjer, när barnet misstänks ha blivit utsatt för sexuella övergrepp, misshandel eller kvinnlig könsstympning. Personal på Barnhuset kan vara konsulter till olika professioner som socialtjänstarbetare, poliser, sjukvårdspersonal och allmänheten. Barnen och deras familjer erbjuds krishantering. Det finns behov av att utveckla verksamheten så att insatser kan erbjudas både barnet och föräldrarna efter krisstödet.

Mål

- ◆ Personer utsatta för våld erbjuds stöd och skydd.
- ◆ Personer som utövar våld erbjuds stöd och hjälp för att bryta sitt beteende.
- ◆ Barn som har upplevt våld får stöd och skydd utifrån sina egna behov.

Aktiviteter

- ◆ Undersöka möjligheten att i samverkan med Polisen tillhandahålla stödpersoner för personer som utsatts för våld i nära relationer.
- ◆ Utveckla arbetssätt för att upptäcka våldsutsatthet samt erbjuda stöd och hjälp till personer med en missbruksproblematik, funktionsnedsättning, äldre samt personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck.
- ◆ Utredda möjligheten att utveckla mottagandet av hbtq-personer utsatta för våld i nära relationer.
- ◆ Ta fram riktlinjer kring hur beslutet om att papperslösa våldsutsatta kvinnor har rätt till skydd under det akuta skedet, ska tillämpas i praktiken.
- ◆ Sprida kunskap om och göra Skatteverkets vägledning för hantering av sekretessmarkerade personuppgifter i offentlig förvaltning tillgänglig.
- ◆ Utveckla arbetssätt för att fånga upp och erbjuda stöd och hjälp till personer som utövar våld i nära relationer.

- ◆ Skapa stödsatser för våldsutövande män med en missbruksproblematik och ett socialt utanförskap.
- ◆ Utveckla insatser och samverkan mellan berörda aktörer för barn och unga som själva utsatts för våld.

Information

Socialnämnden bör planera för hur grupper och enskilda, både barn och vuxna, ska nås med information om nämndens verksamhet för våldsutsatta och barn som bevittnat våld (SOSFS 2014:4).

Tillgänglig information

För personer som är utsatta för våld i nära relationer är behovet av information stort vid de första kontakterna med olika myndigheter eller verksamheter. Det är viktigt att informationen är tillgänglig utifrån olika gruppers förutsättningar och behov och att den finns i olika format och på olika språk. Detta är ett identifierat utvecklingsområde. Förbättringar av informationens tillgänglighet bör göras i dialog med Förvaltningen för konsument- och medborgarservice som har ansvar för utveckling av service och e-tjänster till medborgarna. Utredningsarbetet har också visat att stadsdelarna och andra aktuella aktörer behöver ha ökad kunskap om vilka resurser som finns inom Social resursförvaltning och inom ideella organisationer på området.

Inkluderande information

Göteborgs Stads information om vart våldsutsatta personer, barn som bevittnat våld eller våldsutövare kan vända sig för att få stöd och hjälp ska på ett tydligt sätt rikta sig till alla grupper. Informationen ska ses över ur ett normkritiskt perspektiv. Rapporten *Normbrytande liv i Göteborg – Lägesrapport om hbtq-personers livsvillkor 2014* visar på att detta är ett utvecklingsområde och att neutral information som utgår från en heteronormativ världsbild, leder till ett osynliggörande av hbtq-personer. Riktad information kan ses som en förtroendeskapande åtgärd för att bryta ett eventuellt misstroende som finns till samhällsinstanser.

Broschyr om juridiska processer

Personer som är utsatta för våld i nära relationer har ofta många frågor om hur de olika juridiska processerna som kan bli aktuella ser ut. Utredningsarbetet har visat att hjälp med juridiska frågor efterfrågas och då särskilt information om familjerätt, hyreslagstiftning samt asylrätt. Idag står många av kvinnojourerna för denna information. I ett akut skede kan det vara svårt att ta till sig all information och det är viktigt att ha skriftlig information som kan lämnas över. En broschyr med information om de viktigaste juridiska processerna bör tas fram för personer som lever med våld i nära relationer. Familjerätten har telefonrådgivning på vardagar där handläggare svarar på frågor om olika familjerättsliga frågor. Kriscentrum för kvinnor har telefonrådgivning dygnet runt alla dagar om året.

Information till personer med tillfälligt uppehållstillstånd utifrån en anknytningsrelation

Personer med tillfälligt uppehållstillstånd utifrån en anknytningsrelation som är utsatta för våld i en nära relation befinner sig i en särskilt utsatt situation. De är beroende av att relationen till partnern kvarstår för att få permanent uppehållstillstånd. De har i regel bristande kunskaper i svenska språket och om vilka lagliga rättigheter de har. Partnern fungerar ofta som tolk. De som kommer på anknytning måste inte genomgå SFI-undervisning, svenska för invandrare. Oftast kommer de inte i kontakt med socialkontor eller arbetsförmedlingen. Vissa har ingen kontakt alls med myndigheter och är mycket isolerade.

Flertalet av de kvinnor som bor på de skyddade boendena har tillfälligt uppehållstillstånd utifrån en anknytningsrelation. De har ofta ett begränsat socialt nätverk och är i större utsträckning beroende av hjälp från samhället. Av central betydelse är att de får ta del av information, som är anpassad på olika språk, om vilken hjälp som finns att söka samt vilka lagar och regler som gäller i Sverige. Den 1 maj 2013 infördes en ny lag, *lag (2013:56) om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare*, som innebär att nyanlända invandrare som har fyllt 18 år men ännu inte 65 år, är folkbokförda i kommunen och har beviljats uppehållstillstånd på grund av anknytning har rätt till samhällsorientering. Enligt lagen ska kommunen aktivt verka för att nå de nyanlända och motivera dem till att ta del av samhällsorienteringen.

Aktiviteter på FN:s internationella dag för avskaffande av våld mot kvinnor

Kommunstyrelsen har den 12 januari 2012 beslutat att FN:s internationella dag för avskaffande av våld mot kvinnor den 25 november ska uppmärksammas årligen i staden. Uppdraget med att samordna arbetet gick till Social resursförvaltning. Dagen ska genomföras i samarbete med stadsdelsförvaltningarna.

Mål

- ◆ Information om våld i nära relationer är inkluderande och tillgänglig utifrån olika gruppers förutsättningar och behov.
- ◆ FN:s internationella dag för avskaffande av våld mot kvinnor den 25 november uppmärksammas årligen i Göteborgs Stad.

Aktiviteter

- ◆ Göra informationen på webbplatsen www.goteborg.se mer tillgänglig utifrån olika gruppers förutsättningar och behov.
- ◆ Göra informationen om stadens verksamheter på området våld i nära relationer inkluderande utifrån ett hbtq-perspektiv.
- ◆ Ta fram en digital broschyr om de vanligaste juridiska processerna när det gäller våld i nära relationer.
- ◆ Sprida samhällsinformation samt information om våld i nära relationer till kvinnor med tillfälligt uppehållstillstånd.
- ◆ Årligen genomföra aktiviteter på FN:s internationella dag för avskaffande av våld mot kvinnor den 25 november.

Permanent boende

I Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd gällande våld i nära relationer (SOSFS 2014:4), står att socialnämnden bör kunna erbjuda våldsutsatta vuxna och barn i vissa situationer, hjälp att ordna stadigvarande boende. I Göteborg finns en bostadsbrist, vilket gör det extra svårt att få tag i en ny permanent bostad när behovet är akut. För att kunna bearbeta erfarenheter av hot och våld är det viktigt att ha de grundläggande behoven tillgodosedda, vilket inkluderar tillgång till en bostad. Kostnaderna för olika temporära boendelösningar fortsätter att öka i staden.

Samverkan med kommunala och privata hyresvärdar i Göteborgsregionen

I uppdraget med planen ingick att ta fram förslag till hur staden kan samverka med såväl kommunala som privata hyresvärdar inom Göteborgsregionen för att hjälpa personer som utsatts för våld i nära relationer att ordna ett nytt lämpligt permanent boende. Under utredningsarbetet har behovet av en sådan samverkan blivit tydligt. Det kan handla om att risken att bo kvar i Göteborg är för hög eller att den våldsutsatta har arbete och/eller socialt nätverk i en grannkommun. Ett arbete har påbörjats att i dialog med Göteborgsregionens kommunalförbund (GR) undersöka möjligheterna att skapa en samverkan med kommunala och privata hyresvärdar i Göteborgsregionen.

Kontakter har även tagits angående att eventuellt ingå i en nationell kommunsamverkan för att underlätta för personer utsatta för våld i nära relationer att bosätta sig på ny ort.

Förtursverksamhet

Det finns en förtursverksamhet med kommunala kontrakt för hushåll med tillräckligt starka sociala eller medicinska skäl. Förtursverksamheten bygger på ett frivilligt samarbetsavtal mellan kommunen och bostadsmarknadens parter och syftar till att säkerställa att lägenheter ställs till förfogande för sociala och medicinska förturer. Frågan om förtur initieras av socialtjänsten eller sjukvården, genom remiss till fastighetskontoret. Ett krav är att man inte ska kunna ordna en bostad på egen hand. I normalfallet övergår det kommunala kontraktet efter 18 månader till ett förstahandskontrakt.

Varje år får cirka 300 hushåll en egen lägenhet genom kommunalt kontrakt. Närmare 20 procent av beviljade remisser har sin bakgrundsproblematik i våld, hot eller relationsproblem och majoriteten av dem berör kvinnor utsatta för våld i nära relationer. Av de remisser som rör våld i nära relationer kommer i princip samtliga från socialtjänsten. En hel del av de kvinnor som remisserna gäller bor på en kvinnojour. Majoriteten har skyddade personuppgifter och fastighetskontoret har rutiner för hur det ska hanteras. En översyn av kriterierna för förtur av sociala och medicinska skäl genomfördes under 2013. Kunskapen om förtursverksamheten och särskilt vilka kriterier som gäller för att beviljas förtur behöver öka hos socialtjänsten.

Mål

- ◆ Personer utsatta för våld i nära relationer får hjälp med att ordna ett nytt lämpligt permanent boende.

Aktiviteter

- ◆ I dialog med Göteborgsregionens kommunalförbund (GR) undersöka möjligheterna att skapa en regional samverkan mellan kommunala och privata hyresvärdar i Göteborgsregionen för att hjälpa personer utsatta för våld i nära relationer att ordna ett nytt lämpligt permanent boende.
- ◆ Sprida kunskap till socialtjänsten om förtursverksamheten och särskilt om vilka kriterier som gäller för att beviljas förtur.

Temporärt boende

Lägesbeskrivning

Temporära boendeplatser inbegriper skyddat boende på en kvinnojour, boende med visst individuellt stöd samt boende utan stöd. Enligt Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:4) ska socialnämnden vid behov erbjuda våldsutsatta vuxna samt personer under 18 år som utsatts för våld eller andra övergrepp av en partner eller hedersrelaterat våld, lämpligt tillfälligt boende som motsvarar den våldsutsattas behov av skydd.

I Göteborgs Stad finns sex kvinnojourer som tar emot våldsutsatta kvinnor med eller utan barn, varav en drivs i kommunal regi. En av jourerna, Villa Vägen ut! Karin (Villa Karin), har två jourplatser för kvinnor i aktivt missbruk. Det finns också en kommunal jourplats på akutboendet Alma inom boendeenheten/Social resursförvaltning för kvinnor i aktivt missbruk. Totalt finns det 23 platser på de ideella kvinnojourerna, varav cirka 18 är för kvinnor med barn. På den kommunala kvinnojouren, Kriscentrum för kvinnor (KCK), finns 12 platser för kvinnor med olika antal barn. När det gäller fysiskt tillgänglighetsanpassade platser finns två sådana på Kriscentrum för kvinnor. I övrigt har jourplatserna begränsad tillgänglighet.

Det är ett ökat tryck på skyddade boendeplatser för våldsutsatta kvinnor i Göteborgs Stad. På Kriscentrum för kvinnor har under 2012 antalet förfrågningar om plats för våldsutsatta kvinnor ökat med 33 procent jämfört med året innan. Beläggningen ökade något till 90 procent. Akutplatsen i kommunal regi för kvinnor med missbruksproblematik, har under 2012 haft en beläggning på 66 procent. Den genomsnittliga beläggningen på de ideella kvinnojourerna var mellan 70 och 80 procent under 2012. Bostadsbristen i staden försvårar situationen då kvinnorna har svårt att hitta ett nytt permanent boende och blir kvar på jourerna efter att det akuta skyddsbehovet har upphört. Ingen vet exakt hur många kvinnor som är i akut behov av skyddat boende på grund av utsatthet för hot och/eller våld. Det förs statistik över antal gånger som jourerna behöver säga nej vid en förfrågan på grund av platsbrist, men förfrågan kan vara gjord på flera jourer gällande samma individ. Inom socialtjänsten registreras inte heller alla kvinnor i akut behov av skyddat boende som "kvinnofridsärende".

Under 2013 har en gemensam webbsida skapats med information om lediga platser på kvinnojourerna och vilket utrymme som finns för att ta emot barn. Det är Socialjouren och den kommunala

jouren Kriscentrum för kvinnor som har tillgång till databasen. Socialtjänsten i stadsdelarna ska kunna ringa till Socialjouren eller Kriscentrum för kvinnor och använda dem som sluss för att själva slippa ringa runt till flera olika jourer.

Utvägsverksamheten har fyra lägenheter i Göteborgs Stad för personer som utövar våld i nära relationer. För att få bo i Utvägsboende krävs att personen är motiverad och vill ta ansvar för våldet, samt tackar ja till behandling för att bryta våldsbeteendet. Personen måste också vara folkbokförd i Göteborgs kommun. I dagsläget finns inget som pekar på att antalet platser behöver utökas.

Temporära boendeplatser utan stöd i boendet

Personer utsatta för våld i nära relationer kan ha behov av ett temporärt boende utan stöd i boendet. Det kan handla om kvinnor som har vistats på en kvinnojour och inte längre är i behov av ett skyddat boende, men det kan också handla om personer som behöver komma ifrån hemmet men inte är i behov av något skydd eller stöd i boendet. Idag är många kvinnor kvar på jourerna efter det att behovet av skydd har upphört, eftersom det kan vara svårt att hitta en temporär boendelösning efter jourtiden. Inom boendeverksamheten/Social resursförvaltning finns jourlägenheter med visst stöd som kan användas för målgruppen. Bistånd till annat jour- eller referensboende i avvaktan på permanent boende är inte vanligt idag. Istället beviljas allt oftare hjälp till kostnad för lägrishotell eller vandrarhem. Vissa stadsdelar har egna jourlägenheter som kan användas.

Barnperspektivet är centralt i frågan om boende. Under 2013 har korttidsplatser för familjer utan omsorgsbehov skapats. Dessa platser ges på bistånd från socialtjänsten och kan användas för kvinnor med barn som har vistats på en kvinnojour och inte har något permanent boende att flytta till när tiden på jouren har löpt ut.

Ökad tillgänglighet på kvinnojouren

Kvinnor med olika typer av funktionsnedsättningar, inklusive äldre, söker idag skyddat boende i liten utsträckning. En orsak till det är att de inte tror att de kan tas emot där. Det finns svårigheter med att placera kvinnor med mer omfattande fysiska funktionsnedsättningar på de skyddade boendena i staden. På den kommunala kvinnojouren Kriscentrum för kvinnor finns två platser som är fysiskt tillgänglighetsanpassade. I övrigt har jourplatserna begränsad tillgänglighet och behöver förbättras ur det hänseendet.

I utredningsarbetet har framkommit att många av de kvinnor som bor på de skyddade boendena har en psykisk ohälsa till följd av våldsutövningen. En avvägning görs i varje enskilt fall om kvinnan kan tas emot. Kvinnor med mer omfattande psykiska besvär kan inte placeras på en kvinnojour av hänsyn till de barn och andra kvinnor som bor där. Dessa kvinnor behöver också få möjlighet till skydd.

Skyddade boendeplatser för personer oavsett kön eller sexuell läggning samt för personer med könsöverskridande identitet eller uttryck

Hbtq-personer i behov av skyddat boende kräver särskilt beaktande. Personalen behöver då kunna förhålla sig till detta. Det finns behov av skyddade boendeplatser för övriga grupper än våldsutsatta kvinnor i heterosexuella relationer. Det gäller till exempel våldsutsatta kvinnor i homosexuella relationer, i de fall det eventuellt kan vara olämpligt att ta emot dem inom den ordinarie kvinnojoursverksamheten, män oavsett sexuell läggning samt personer med könsöverskridande identitet eller uttryck. Sådana platser behöver skapas. Ordinarie uppföljning av jourboende behöver även omfatta situationen för hbtq-personer.

I september 2013 gav Socialstyrelsen ut en vägledning om skyddat boende, *Fristad från våld* [38]. Skyddat boende definieras som: boendeinrättning som tillhandahåller platser för heldygnsvistelse avsedda för personer som behöver insatser i form av skydd mot hot, våld eller andra övergrepp tillsammans med andra relevanta insatser.

Pedagogisk verksamhet för barn

Många barn och unga bor tillsammans med sin mamma under en period på något skyddat boende i Göteborgs Stad. De får ofta hastigt lämna sin hemmiljö med leksaker och andra tillhörigheter. Det är inte alltid som de under tiden på juren kan gå kvar i sin förskola eller skola. Från kvinnor som själva har bott med sina barn på skyddat boende finns en efterfrågan på en pedagogisk verksamhet för barn på boendena.

Mål

- ◆ Alla personer som är utsatta för våld i nära relationer och i behov av skyddat boende har tillgång till det.
- ◆ Pedagogisk verksamhet för barn finns på de skyddade boendena.

Aktiviteter

- ◆ Se över möjligheterna att skapa tillgänglighetsanpassade kvinnojoursplatser.
- ◆ Skapa skyddade boendeplatser för personer oavsett sexuell läggning samt för personer med könsöverskridande identitet eller uttryck.
- ◆ Skapa pedagogisk verksamhet för barn på skyddade boenden där det idag saknas.

Kontroll och uppföljning av verksamheter som utför insatser enligt socialtjänstlagen

Om socialnämnden har lämnat över genomförandet av insatser enligt socialtjänstlagen till någon annan, ska nämnden fastställa hur kontroll och uppföljning av sådan verksamhet ska göras (SOSFS 2014:4, 3 kap. 3 §).

De regler som gäller då socialnämnden lämnat över utförande av insatser enligt socialtjänstlagen till annan utförare klargörs i Socialstyrelsens meddelandeblad nr 2/2012. Då en kvinna får bistånd på skyddat boende på en ideell kvinnojour har socialnämnden uppdragit åt jouten att utföra en beslutad insats. Genom att jouten tar emot den enskilda kvinnan har de godtagit uppdraget att utföra insats enligt socialtjänstlagen. Detta gäller även om det saknas ett avtal som reglerar att kommunen gett föreningen i uppdrag att utföra insatser enligt socialtjänstlagen. Att socialnämnden har lämnat över ansvaret för utförande av insatser fråntar dock inte socialnämnden dess ansvar för kontroll och uppföljning att insatserna är av god kvalitet enligt 3 kap. 3 § SoL. En sådan kontroll av verksamheten kan bland annat omfatta lokaler, personaltäthet, personalens kompetens, tillgänglighet och säkerhetsanordningar. Denna kontroll och uppföljning ska inte blandas ihop med den uppföljning som sker utifrån att ideella föreningar beviljas föreningsbidrag av Göteborgs Stad. Att kommunen ger verksamhetsbidrag innebär inte i sig att föreningen arbetar på uppdrag av socialnämnden.

För att säkerställa att insatserna håller god kvalitet är det grundläggande att föreningar som genomför insatser gör det i enlighet med socialtjänstlagen och på tydligt uppdrag av nämnden. Att upprätta ett avtal mellan kommun och annan utförare av socialtjänst tydliggör det regelverk som gäller för socialnämnden respektive den andra utföraren. Något sådant avtal finns inte mellan Göteborgs Stad och de ideella kvinnojournerna och bör tas fram. Avtalet bör beskriva ansvar för dokumentationsplikt, god kvalitet, Lex Sarah, systematiskt kvalitetsarbete, anmälningsskyldighet, tystnadsplikt samt Socialstyrelsens tillsynsansvar.

Mål

- ◆ Det finns en tydlighet i ansvarsfördelning mellan socialnämnden och ideella kvinnojouren när utförande av insats enligt socialtjänstlagen har lämnats över till jouten.

Aktiviteter

- ◆ Upprätta avtal mellan Göteborgs Stad och enskilda ideella kvinnojouren.

Uppföljning

Socialnämnden ska analysera om utbudet av insatser och andra sociala tjänster som erbjuds våldsutsatta och barn som bevittnat våld svarar mot behoven i kommunen (SOSFS 2014:4, 3 kap. 7 §).

Enligt de allmänna råden bör socialnämnden, för att kunna göra en analys av om utbudet av insatser och andra sociala tjänster svarar mot behoven, kontinuerligt kartlägga förekomsten av våldsutsatta och barn som bevittnat våld. Kartläggningen kan till exempel ske genom att dokumentation i pågående ärenden går igenom, uppgifter från lokal eller officiell statistik samlas in och uppgifter om förekomsten av våldsutsatta och barn som bevittnat våld samlas in från hälso- och sjukvården och andra myndigheter.

Gemensamma rutiner kring dokumentation

Uppföljning i enskilda ärenden görs av socialtjänsten genom att beslutade biståndsinsatser följs upp. Under utredningsarbetet har det framkommit att ärenden som rör våld i nära relationer inte alltid dokumenteras som sådana i stadens verksamhetssystem för myndighetsutövning inom socialtjänsten. Det gör att inte alla beslut som fattas utifrån utsatthet för våld i nära relationer syns i statistiken. Det finns behov av att skapa gemensamma rutiner för hur ärenden där våld i nära relationer förekommer, ska hanteras i verksamhetssystemet.

Årlig mätning av ärenden rörande våld i nära relationer i stadens verksamhetssystem

I den kartläggning som har gjorts i samband med framtagandet av handlingsplanen har statistik rörande ärenden som går att koppla till antingen utsatthet för våld i nära relationer eller bevittnat hot eller våld studerats. En sådan mätning bör göras årligen.

Årlig uppföljning av öppna jämförelser

Socialstyrelsen har i samverkan med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) tagit fram öppna jämförelser på brottsofferområdet. Syftet är att jämförelser ska kunna göras av kommunernas arbete för att stödja våldsutsatta kvinnor och barn som har bevittnat våld. 2014 genomfördes de för tredje gången på brottsofferområdet. Resultatet från öppna jämförelserna bör följas upp och analyseras årligen i staden.

Fördjupad kartläggning av förekomsten av våld i nära relationer

Göteborgs Stad har beviljats utvecklingsmedel från Socialstyrelsen för att genomföra en fördjupad kartläggning av förekomsten av våld i nära relationer. Denna kartläggning kommer att genomföras under 2014.

Mål

- ◆ Det finns en systematisk uppföljning av arbetet mot våld i nära relationer i Göteborgs Stad.

Aktiviteter

- ◆ Skapa gemensamma rutiner för hur ärenden där våld i nära relationer förekommer, ska hanteras i stadens verksamhetssystem för myndighetsutövning inom socialtjänsten.
- ◆ Årlig uppföljning av förekomsten av ärenden rörande våld i nära relationer i stadens verksamhetssystem.
- ◆ Årlig uppföljning av nationella öppna jämförelser på brottsområdet.
- ◆ Genomföra en fördjupad kartläggning av förekomsten av våld i nära relationer i staden under 2014.

Implementering, spridning och genomförande

Plan mot våld i nära relationer innehåller mål och aktiviteter. Aktiviteter kommer att genomföras successivt under planens giltighetstid från år 2014 till och med år 2018. Till stöd för genomförande av planen finns en bifogad matris, som utöver mål och aktiviteter även innehåller ansvar för aktiviteter, mått för uppföljning, tid för uppföljning samt ansvar för uppföljning.

I planen föreslås att det operativa arbetet mot våld i nära relationer i stadsdelarna koordineras och samordnas. I det uppdraget kan även ingå implementering av planen. Implementeringsprocessen har påbörjats under arbetet med framtagandet av plan mot våld i nära relationer, då förslag till plan har processats i ett flertal olika sammanhang. Förslaget har även skickats ut för synpunkter inom Social resursförvaltning och inkomna synpunkter har hanterats.

En konferens för spridning av planen genomfördes den 25 november 2014. En populärutgåva av planen kommer att tas fram för spridning under 2015 efter att den omarbetade versionen av planen är beslutad av kommunstyrelsen.

The graphic features three overlapping circles. The largest circle on the right is a solid dark blue. A smaller, semi-transparent grey circle overlaps its top-left edge. A third circle, overlapping the bottom-left of the dark blue circle, is filled with a complex, repeating geometric pattern of lines, triangles, and dots in shades of blue and grey.

DEL 3

Matris

Övergripande mål: Våld i nära relationer har upphört

Utvecklingsområde: Likabehandling					
Mål	Aktiviteter	Ansvar för aktiviteter	Mått för uppföljning	Tid för uppföljning	Ansvar för uppföljning
Alla personer som lever med våld i nära relationer får lika skydd, hjälp och stöd i staden utifrån sina individuella behov.	Utarbeta lokala planer för genomförande av den kommunövergripande planen.	SDF, SRF, övriga berörda fackförvaltningar och AB Framtiden.	Antal lokala planer	December 2016	SDF, SRF, övriga berörda fackförvaltningar och AB Framtiden
	Ta fram gemensamma riktlinjer för arbetet mot våld i nära relationer.	SLK	Riktlinjer	December 2015	SLK
Utvecklingsområde: Samordning och samverkan					
Mål	Aktiviteter	Ansvar för aktiviteter	Mått för uppföljning	Tid för uppföljning	Ansvar för uppföljning
Arbetet mot våld i nära relationer är samordnat i staden.	Utveckla koordineringen och samordningen av det operativa arbetet mot våld i nära relationer i staden.	SRF	Beskrivning i årsrapport	Årligen	SRF
	Samordna arbetet mot våld i nära relationer i SDF sektorsövergripande.	SDF	Antal SDF som har en sektorsövergripande samordning	2015	SDF
Det finns en tydlig samverkan i staden som underlättar för personer som lever med våld i nära relationer.	Utveckla befintliga och skapa nya former för samverkan utifrån behov på en övergripande nivå :				
	Inom och mellan olika enheter/verksamheter i SDF.	SDF	Beskrivning i årsrapport	Årligen	SDF
	Inom och mellan olika enheter/verksamheter i SRF.	SRF	Beskrivning i årsrapport	Årligen	SRF
	Mellan SLK, SDF, SRF, övriga berörda fackförvaltningar och bolag.	SLK, SDF, SRF, övriga berörda fackförvaltningar och bolag.	Beskrivning i årsrapporter	Årligen	SLK, SDF, SRF, övriga berörda fackförvaltningar och bolag.
	Mellan staden och berörda myndigheter.	SLK, SDF, SRF, övriga berörda fackförvaltningar och bolag.	Beskrivning i årsrapporter	Årligen	SLK, SDF, SRF, övriga berörda fackförvaltningar och bolag.
	Mellan staden och berörda ideella organisationer.	SLK, SDF, SRF	Beskrivning i årsrapporter	Årligen	SLK, SDF, SRF

SLK=Stadsledningskontoret SDF=Stadsdelsförvaltningar SRF=Social resursförvaltning

Fortsättning – utvecklingsområde: Samordning och samverkan					
Mål	Aktiviteter	Ansvar för aktiviteter	Mått för uppföljning	Tid för uppföljning	Ansvar för uppföljning
Det finns en tydlig samverkan i staden som underlättar för personer som lever med våld i nära relationer.	Utveckla befintliga och skapa nya former för samverkan utifrån behov på en individnivå :				
	Inom och mellan olika enheter/verksamheter i socialtjänsten i SDF.	Socialtjänsten i SDF	Beskrivning i årsrapporter	Årligen	Socialtjänsten i SDF
	Inom och mellan övriga enheter/verksamheter i SDF.	SDF	Beskrivning i årsrapporter	Årligen	SDF
	Inom och mellan olika enheter/verksamheter i SRF.	SRF	Beskrivning i årsrapport	Årligen	SRF
	Mellan SDF, SRF, övriga berörda fackförvaltningar och bolag.	SDF, SRF, övriga berörda fackförvaltningar och bolag.	Beskrivning i årsrapporter	Årligen	SDF, SRF, övriga berörda fackförvaltningar och bolag.
	Mellan staden och berörda myndigheter.	SDF, SRF, övriga berörda fackförvaltningar och bolag.	Beskrivning i årsrapporter	Årligen	SDF, SRF, övriga berörda fackförvaltningar och bolag.
	Mellan staden och berörda ideella organisationer.	SDF, SRF	Beskrivning i årsrapporter	Årligen	SDF, SRF
Utvecklingsområde: Kompetensutveckling					
Mål	Aktiviteter	Ansvar för aktiviteter	Mått för uppföljning	Tid för uppföljning	Ansvar för uppföljning
Förekomst av våld i nära relationer upptäcks i ett tidigt skede. Det finns en trygghet och säkerhet i yrkesrollen vid kontakt med våld i nära relationer.	Anordna grundläggande utbildningar om våld i nära relationer.	SRF (Dialoga) och SDF:s utbildare på området	Antal utbildningar Antal deltagare NKI	Årligen	SRF och SDF
	Anordna fördjupningsutbildningar om våld i nära relationer.	SRF (Dialoga)	Antal utbildningar Antal deltagare NKI	Årligen	SRF
	Anordna kompetenshöjande aktiviteter om papperslösa, asylsökande samt personer med tillfälligt uppehållstillstånd utifrån en anknytningsrelation.	SRF (Dialoga)	Genomförda aktiviteter Antal deltagare NKI	December 2018	SRF
	Anordna kompetenshöjande aktiviteter om HBTQ-personers särskilda utsatthet vid våld i nära relationer.	SRF (Dialoga), SDF	Genomförda aktiviteter Antal deltagare NKI	December 2018	SRF, SDF
	Anordna riktad utbildning om barn och unga som upplever våld i nära relationer	SRF (Dialoga)	Antal utbildningar Antal deltagare NKI	December 2016	SRF

Utvecklingsområde: Bemötande					
Mål	Aktiviteter	Ansvar för aktiviteter	Mått för uppföljning	Tid för uppföljning	Ansvar för uppföljning
Personer som lever med våld i nära relationer får ett respektfullt och kompetent bemötande.	Ta fram och erbjuda fördjupningsutbildningar i bemötande, där normkritik och intersektionalitet utgör en viktig del, till personal i Göteborgs Stad som i sitt arbete kan möta personer som lever med våld i nära relationer.	SRF (Dialoga)	Antal utbildningar Antal deltagare NKI	December 2015	SRF
Utvecklingsområde: Stöd och skydd					
Mål	Aktiviteter	Ansvar för aktiviteter	Mått för uppföljning	Tid för uppföljning	Ansvar för uppföljning
Personer utsatta för våld i nära relationer erbjuds stöd och skydd.	Undersöka möjligheten att i samverkan med Polisen tillhandahålla stödpersoner för personer som utsatts för våld i nära relationer.	SRF	Utredning	December 2014	SRF
	Utveckla arbetssätt för att upptäcka våldsutsatthet samt erbjuda stöd och hjälp till personer med en missbruksproblematik, funktionsnedsättning, äldre samt personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck.	SDF, SRF	Arbetsätt	December 2016	SDF, SRF
	Utreda möjligheten att utveckla mottagandet av HBTQ-personer utsatta för våld i nära relationer.	SRF	Utredning	December 2016	SRF
	Ta fram riktlinjer kring hur beslutet om att papperslösa våldsutsatta kvinnor har rätt till skydd under det akuta skedet, ska tillämpas i praktiken.	SLK	Riktlinjer	2014	SLK
	Sprida kunskap om och göra Skatteverkets vägledning för hantering av sekretessmärkade personuppgifter i offentlig förvaltning tillgänglig.	SDF, SRF	Spridningsaktiviteter	December 2015	SDF, SRF
Personer som utövar våld erbjuds stöd och hjälp för att bryta sitt beteende.	Utveckla arbetssätt för att fånga upp och erbjuda stöd och hjälp till personer som utövar våld i nära relationer.	SRF, SDF	Arbetsätt	December 2016	SRF, SDF
	Skapa stödinsatser för våldsutövande män med en missbruksproblematik och ett socialt utanförskap.	SRF (Verksamhetsområde boende och socialjour)	Stödinsatser	December 2016	SRF
Barn som har upplevt våld får stöd och skydd utifrån sina egna behov.	Utveckla insatser och samverkan mellan berörda aktörer för barn och unga som själva utsatts för våld.	SRF, SDF	Insatser	December 2016	SRF, SDF

Utvecklingsområde: Information					
Mål	Aktiviteter	Ansvar för aktiviteter	Mått för uppföljning	Tid för uppföljning	Ansvar för uppföljning
Information om våld i nära relationer är inkluderande och tillgänglig utifrån olika gruppers förutsättningar och behov.	Göra informationen på webbplatsen www.goteborg.se mer tillgänglig utifrån olika gruppers förutsättningar och behov.	SLK, SDF, SRF, övriga berörda fackförvaltningar och bolag.	Information	December 2015	SDF, SRF
	Göra informationen om stadens verksamheter på området våld i nära relationer inkluderande utifrån ett HBTQ-perspektiv.	SLK, SDF, SRF	Uppdaterad information	December 2016	SLK, SDF, SRF
	Ta fram en digital broschyr om de vanligaste juridiska processerna när det gäller våld i nära relationer.	SRF med stöd av SLK	Broschyr	December 2015	SRF
	Sprida samhällsinformation samt information om våld i nära relationer till kvinnor med tillfälligt uppehållstillstånd.	SDF, SRF	Genomförda aktiviteter	December 2017	SDF, SRF
FN:s internationella dag för avskaffande av våld mot kvinnor den 25:e november uppmärksammas årligen i Göteborgs Stad.	Årligen genomföra aktiviteter på FN:s internationella dag för avskaffande av våld mot kvinnor den 25 november.	SRF (Dialoga)	Beskrivning i årsrapport	Årligen	SRF
Utvecklingsområde: Permanent boende					
Mål	Aktiviteter	Ansvar för aktiviteter	Mått för uppföljning	Tid för uppföljning	Ansvar för uppföljning
Personer utsatta för våld i nära relationer får hjälp med att ordna ett nytt lämpligt permanent boende.	I dialog med Göteborgsregionens kommunalförbund (GR) undersöka möjligheterna att skapa en regional samverkan mellan kommunala och privata hyresvärdar i Göteborgsregionen för att hjälpa personer utsatta för våld i nära relationer att ordna ett nytt lämpligt permanent boende.	Fastighetskontoret	Beskrivning i årsrapport	2015	Fastighetskontoret
	Sprida kunskap till socialtjänsten om förtursverksamheten och särskilt om vilka kriterier som gäller för att beviljas förtur.	Fastighetskontoret	Beskrivning i årsrapport	December 2018	Fastighetskontoret

SLK=Stadsledningskontoret SDF=Stadsdelsförvaltningar SRF=Social resursförvaltning

Utvecklingsområde: Temporärt boende					
Mål	Aktiviteter	Ansvar för aktiviteter	Mått för uppföljning	Tid för uppföljning	Ansvar för uppföljning
Alla personer som är utsatta för våld i nära relationer och i behov av skyddat boende har tillgång till det.	Se över möjligheterna att skapa tillgänglighetsanpassade kvinnojoursplatser.	SRF	Beskrivning i årsrapport	December 2018	SRF
	Skapa skyddade boendeplatser för personer oavsett kön eller sexuell läggning samt för personer med könsöverskridande identitet eller uttryck.	SRF, SDF	Skyddade boendeplatser	2016	SRF
Pedagogisk verksamhet för barn finns på de skyddade boendena.	Skapa pedagogisk verksamhet för barn på skyddade boenden där det idag saknas.	SRF	Beskrivning i årsrapport	2016	SRF
Utvecklingsområde: Kontroll och uppföljning av verksamheter som utför insatser enligt socialtjänstlagen					
Mål	Aktiviteter	Ansvar för aktiviteter	Mått för uppföljning	Tid för uppföljning	Ansvar för uppföljning
Det finns en tydlighet i ansvarsfördelning mellan socialnämnden och ideella kvinnojourer när utförande av insats enligt socialtjänstlagen har lämnats över till jouren.	Upprätta avtal mellan Göteborgs Stad och enskilda ideella kvinnojourer.	SLK	Avtal	December 2015	SLK

Utvecklingsområde: Uppföljning					
Mål	Aktiviteter	Ansvar för aktiviteter	Mått för uppföljning	Tid för uppföljning	Ansvar för uppföljning
Det finns en systematisk uppföljning av arbetet mot våld i nära relationer i Göteborgs Stad.	Skapa gemensamma rutiner för hur ärenden där våld i nära relationer förekommer, ska hanteras i stadens verksamhetssystem för myndighetsutövning inom socialtjänsten.	SLK, SDF	Rutiner	December 2016	SLK, SDF
	Årlig uppföljning av förekomsten av ärenden rörande våld i nära relationer i stadens verksamhetssystem.	SDF, SRF	Sammanställning av statistik	Årligen	SDF, SRF
	Årlig uppföljning av nationella öppna jämförelser på brottsofferområdet.	SLK, SDF, SRF	Möte för uppföljning	Årligen	SLK, SDF, SRF
	Genomföra en fördjupad kartläggning av förekomsten av våld i nära relationer i staden under 2014.	SRF	Rapport	2014	SRF

SLK=Stadsledningskontoret SDF=Stadsdelsförvaltningar SRF=Social resursförvaltning

Referenser

- [1] Brottsförebyggande rådet (2014). *Brott i nära relationer – en nationell kartläggning* (Rapport 2014:8). Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- [2] Jacobsson, M. (2014). *Normbrytande liv i Göteborg – Lägesrapport om hbtq-personers livsvillkor 2014*. Göteborg: Göteborgs Stad.
- [3] Arbetsmarknadsdepartementet (1998). *Kvinnofrid* (Regeringens proposition 1997/98:55). Stockholm: Regeringskansliet.
- [4] Justitiedepartementet (2013). *Förstärkt straffrättsligt skydd vid grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning* (Regeringens proposition 2012/13:108). Stockholm: Regeringskansliet.
- [5] Näringsdepartementet (2006). *Makt att forma samhället och sitt eget liv – nya mål i jämställdhetspolitiken* (Regeringens proposition 2005/06:155). Stockholm: Regeringskansliet.
- [6] Integrations- och jämställdhetsdepartementet (2007). *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer* (Regeringens skrivelse 2007/08:39). Stockholm: Regeringskansliet.
- [7] Utbildningsdepartementet (2011). *Jämställdhetspolitikens inriktning 2011–2014* (Regeringens skrivelse 2011/12:3). Stockholm: Regeringskansliet.
- [8] Utredningen som ska föreslå en nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor (2014). *Ett jämställt samhälle fritt från våld – Utvärdering av regeringens satsningar 2010–2014* (SOU 2014:71). Stockholm: Socialdepartementet.
- [9] Socialdepartementet (2008). *En förnyad folkhälsopolitik*. (Regeringens proposition 2007/08:110). Stockholm: Regeringskansliet.
- [10] Socialdepartementet (2007). *Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor*. * (Regeringens proposition 2006/07:38). Stockholm: Regeringskansliet.
- [11] Lundgren, E. (2004). *Väldets normaliseringsprocess*. Stockholm: Riksorganisationen för Sveriges kvinnojourer (ROKS).
- [12] Enander, V., & Holmberg, C. (2004). *Varför går hon? Om misshandlade kvinnors uppbrottsprocesser*. Ystad: Kabusa.
- [13] Krug, E. (red.), Dahlberg, L. (red.), Mercy, J. (red.), Zwi, A. (red.) & Lozano, A. (red.) (2002). *World report on violence and health*. Genève: World health organization.
- [14] Björck, A. (red.), Heimer, G. (red.) & Kunosson, C. (red.) (2014). *Väldsutsatta kvinnor – samhällets ansvar*. Lund: Studentlitteratur.
- [15] Socialstyrelsen (2011a). *Skylla sig själv – Utbildningsmaterial om våld mot kvinnor med missbruks- eller beroendeproblem*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- [16] Brottsförebyggande rådet (2007). *Våld mot personer med funktionshinder* (Rapport 2007:26). Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- [17] Socialstyrelsen (2011b). *Sällan sedda – Utbildningsmaterial om våld mot kvinnor med funktionsnedsättning*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- [18] Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (2012). *Våld mot äldre kvinnor* (Roks rapport 1/2012). Stockholm: Roks.
- [19] Lindell, L. (2013). *Ofredad – om våld och övergrepp mot äldre personer*. Visby: Region Gotland.
- [20] Ungdomsstyrelsen (2013a). *Fokus 13 – Unga och jämställdhet* (Ungdomsstyrelsens skrifter 2013:4). Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

- [21] Ungdomsstyrelsen (2010). *Hon hen han – en analys av hälsosituationen för homosexuella och bisexuella ungdomar samt för unga transpersoner* (Ungdomsstyrelsens skrifter 2010:2). Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- [22] Ungdomsstyrelsen (2013b). *Unga och våld – en analys av maskulinitet och förebyggande verksamheter* (Ungdomsstyrelsens skrifter 2013:1). Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- [23] Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (2013). *Misstro – Om hbtq-personers förtroende för olika samhällsinstanser och vad som behöver förändras*. Stockholm: RFSL
- [24] Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (2008). *Väldsamt lika och olika – En skrift om våld i samkönade parrelationer*. Stockholm: RFSL.
- [25] Nationellt centrum för kvinnofrid (2009). *Väld i samkönade relationer – en kunskaps- och forskningsöversikt* (NCK-rapport 2009:2). Uppsala: Nationellt centrum för kvinnofrid.
- [26] Darj, F., Jarl-Åberg, C. & Nathorst-Böös, H. (2011). *Hbt & heder*. Stockholm: ALMAEuropa.
- [27] Integrations- och jämställdhetsdepartementet (2010). *Handlingsplan för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja* (Regeringens skrivelse 2009/10:229). Stockholm: Regeringskansliet.
- [28] Ungdomsstyrelsen (2009). *Gift mot sin vilja* (Ungdomsstyrelsens skrifter 2009:5). Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- [29] Utredningen om stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap (2012). *Stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap* (SOU 2012:35). Stockholm: Justitiedepartementet.
- [30] Jansson, S., Långberg, B. & Svensson B. (2007). *Väld mot barn 2006–2007: En nationell kartläggning*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
- [31] Nybergh, L. (2013). *När män utsätts för våld i en nära relation – hur ser det ut då? En genomgång av internationell forskning* (Genväg till forskning nr 5). Göteborg: Västra Götalandsregionen.
- [32] Brottsförebyggande rådet (2012). *Brottsutvecklingen i Sverige 2008–2011* (Rapport 2012:13). Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- [33] World health organization (WHO) (2013). *Global and regional estimates of violence against women: prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence*. Genève: World health organization.
- [34] European Union Agency For Fundamental Rights (FRA) (2014). *Violence against women: an EU-wide survey*. Luxemburg: the European Union.
- [35] Nationellt centrum för kvinnofrid (2014). *Väld och hälsa – En befolkningsundersökning om kvinnors och mäns våldsutsatthet samt kopplingen till hälsa* (NCK-rapport 2014:1). Uppsala: Nationellt centrum för kvinnofrid.
- [36] Nationella samordnaren mot våld i nära relationer (2014). *Väld i nära relationer – en folkhälsofråga* (SOU 2014:49). Stockholm: Justitiedepartementet.
- [37] Skatteverket (2004). *Vägledning för hantering av sekretessmarkerade personuppgifter i offentlig förvaltning*. Stockholm: Skatteverket.
- [38] Socialstyrelsen (2013). *Fristad från våld – en vägledning om skyddat boende*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Kontaktuppgifter

Dialoga – Kompetenscentrum om våld i nära relationer

Social resursförvaltning

031-365 00 00

dialoga@socialresurs.goteborg.se

www.goteborg.se